

Sveriges ekonomi

Statistiskt perspektiv

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Ur innehållet:

Svag hushållskonsumtion gav högt sparande.....sid 3

Den globala finanskrisen och den efter hand svagare utvecklingen även för den reala ekonomin får ett allt tydligare genomslag på den svenska konjunkturen. Bruttonationalprodukten var för tredje kvartalet, liksom för de två föregående kvartalen, i stort sett oförändrad från föregående kvartal. En svag utveckling av hushållskonsumtionen i kombination med fortsatt god utveckling av den disponibla inkomsten gav ett högt sparande.

De fasta bruttoinvesteringarna fortfarande en ljuspunkt.....sid 9

De fasta bruttoinvesteringarna fortsatte att öka från en hög nivå, men i allt lugnare takt. Investeringskvoten fortsatte också att stiga och var, rensad för bostadsinvesteringar, den högsta sedan 1990.

Bankernas balansräkningar nästan tre gånger större än BNP.....sid 15

De svenska bankernas balansomslutning har vuxit kraftigt de senaste åren till cirka 280 procent av BNP. Det är inte i första hand kreditgivning till svenska låntagare som ligger bakom utan snarare utlåning till utländska hushåll och företag. Även upplåningen på de internationella marknaderna har ökat markant. Internationaliseringen av kapitalmarknaderna har sannolikt medverkat till att den globala finanskrisen spridit sig även till Sverige.

Nummer 4•2008

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Internationell utblick.....	4
Export och import.....	5
Hushållens konsumtion.....	7
Bruttoinvesteringar.....	9
Näringsliv.....	11
Arbetsmarknad.....	13
Bankernas balansräkningar.....	15
Olika nyanser av inflation.....	21
Ny statistik om skattekvoten.....	25
Summary.....	28

SCB-Indikatorer

Webbpublikationen SCB-Indikatorer utkommer omkring den första i varje månad (utom i augusti) och ger en översikt av konjunkturläget, baserad på de färskaste siffrorna. Du hittar den på www.scb.se. Välj Fokusområden, Sveriges ekonomi, SCB-Indikatorer.

Sammanfattning

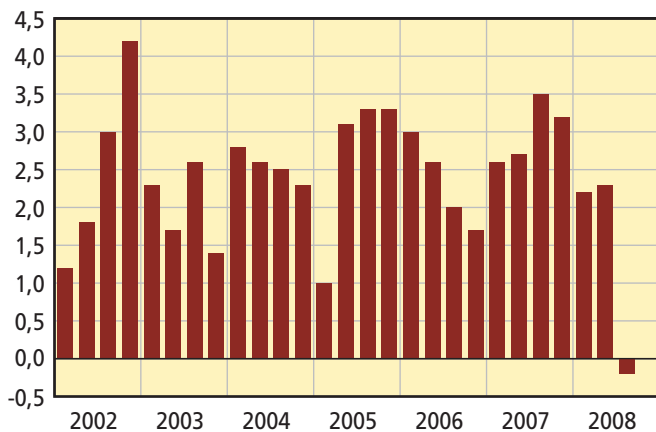
Svag hushållskonsumtion gav högt sparande

Den globala finanskrisen och den efter hand svagare utvecklingen även för den reala ekonomin får ett allt tydligare genomslag på den svenska konjunkturen. Bruttonationalprodukten var för tredje kvartalet, liksom för de två föregående kvartalen, i stort sett oförändrad från föregående kvartal. Hushållskonsumtionen utvecklades svagt vilket i kombination med fortsatt god utveckling av den disponibla inkomsten gav ett högt sparande.

Hushållskonsumtionen minskade något jämfört med tredje kvartalet 2007. En nedgång i hushållskonsumtionen har under de senaste femton åren tidigare noterats endast en gång, nämligen för fjärde kvartalet 2001. Konsumtionsminskningen skedde trots att hushållens disponibla inkomster hade en förhållandevis god utveckling, med en real ökning på omkring 4 procent. Ett resultat av detta var att sparkvoten blev 6 procent, vilket är betydligt högre än motsvarande kvartal de närmast föregående åren. Den svaga konsumtionsutvecklingen kan antas till stor del vara en psykologisk effekt, orsakad av fallande börskurser och negativa signaler från omvärlden. Detta bekräftas även av Konjunkturinstitutets hushållsbarometer som visar att hushållens förtroendeindikator har fallit brant under året.

Hushållens konsumtion

Procentuell förändring från motsvarande kvartal föregående år

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

De fasta bruttoinvesteringarna steg långsammare än föregående kvartal, men de kan fortfarande ses som en ljuspunkt i den annars mörknande konjunkturbilden. Maskininvesteringarna steg i god takt men särskilt snabbt steg investeringarna i transportmedel. Ett markant drag i utvecklingen är att företagen i allt högre grad leasar sina maskiner och fordon. En starkt nedåtgående trend är däremot märkbar för bostadsinvesteringarna som varit minskande de senaste två

kvartalen. Investeringarna som andel av BNP, eller investeringskvoten, rensad för bostadsinvesteringarna, var den högsta sedan 1990. Lagren karaktäriserades av en uppbyggnad under tredje kvartalet, i enlighet med vad som kunde väntas i det konjunkturläge som rådde. Lageruppbyggnaden var dock mindre än den extremt stora lagerökningen som skedde under tredje kvartalet i fjol, vilket alltså ledde till en negativ påverkan från lagren på BNP-förändringen.

Exporten av varor och tjänster utvecklades svagare än på drygt fem år. Detta gällde speciellt exporten av tjänster som minskade med en dryg procent jämfört med tredje kvartalet i fjol. Eftersom även importen, bland annat som ett resultat av den svaga hushållskonsumtionen, ökade i långsam takt blev exportnettots bidrag till BNP-förändringen positivt. Importen påverkas även i hög grad av den långsamma exportökningen, eftersom importandelen i många exportvaror är högt. Värt att notera är att detta var första gången sedan fjärde kvartalet 2006 som exportnettot, beräknat enligt den traditionella metoden där bidraget från olika komponenter i försörjningsbalansen inte justerats för sitt importinnehåll, gav ett positivt bidrag till BNP-utvecklingen. Exporten av teleprodukter gick starkt uppåt, medan fordonsexporten sjönk. De starka bidragen från merchanting till tjänsteexportutvecklingen, som varit ett markant inslag de senaste åren, har efter hand avtagit under 2008.

Produktionsnivån var under det tredje kvartalet nästan oförändrad från tredje kvartalet året före, vilket gällde såväl de varu- som de tjänsteproducerande branscherna. Bland de varuproducerande branscherna var el- och optikindustrin, där exportmarknaden fortfarande var stark, ett undantag från den annars ogynnsamma bilden, medan utbildning, hälso- och sjukvård samt omsorg steg mer än flertalet andra tjänstebanscher. Det senare var bland annat ett resultat av landstingens och kommunernas ökade inköp av tjänster, som levereras till hushållen, från producenter inom näringslivet.

Sysselsättningen, mätt som förändring från motsvarande kvartal föregående år, fortsatte att stiga. Ökningstakten, som nådde sin topp i början av 2007, var lägre än för andra kvartalet. Sysselsättningen för de tidsbegränsat anställda har däremot sjunkit under samtliga tre kvartal 2008. Antalet arbetade timmar minskade säsongensat från andra till tredje kvartalet, vilket var första gången sedan fjärde kvartalet 2004. Minskningen var särskilt påtaglig för de varuproducerande branscherna i näringslivet och kan ses som ett trendbrott.

Världsekonomin har försvagats snabbt

Inbromsningen av den internationella konjunkturen har gått snabbt och när hjulen i ekonomin snurrar allt långsammare övergår högkonjunktur i lågkonjunktur. De tre stora ekonomierna USA, Japan och euroområdet befinner sig i princip samtliga i recession enligt tumregeln, som säger minst två kvartal i rad av negativ tillväxt i BNP.

Det tredje kvartalet har bland annat karaktäriserats av följande händelser.

Den vidsträckta globala finanskrisen förvärrades i slutet av tredje kvartalet i efterdyningarna av Lehman Brothers konkurs. Omfattande statliga likviditetsinjektioner har satts in för att stabilisera det finansiella systemet. En mängd andra åtgärder har också vidtagits för att återskapa förtroendet i banksystemet som rubbats av svaga balansräkningar hos de finansiella aktörerna. En följeffekt av finanskrisen har varit höga marknadsräntor och begränsad kreditgivning till hushåll och företag.

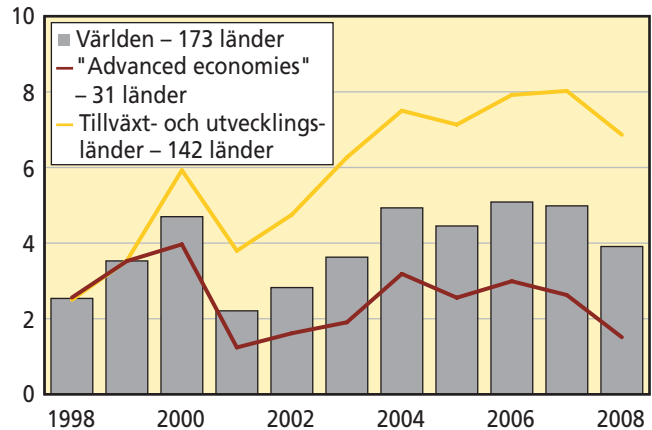
Med fallande inflationstakt och lägre inflationsförväntningar har centralbankerna världen över sänkt sina styrräntor för att motverka finanskrisens negativa effekter på BNP-tillväxten. I Sverige nådde Riksbankens viktigaste styrränta, reporäntan, sin högsta nivå under tredje kvartalet. Den har därefter sänkts vid tre tillfällen ner till 2 procent.

Den avtagande aktiviteten i världsekonomin har inneburit en långsammare ökning av världshandelsvolymerna från en ökningstakt på 8,5 procent under 2006 till 5,5 procent 2007. I våras räknade den internationella handelsorganisationen, WTO, med en ökning på 4,5 procent för år 2008¹. Nya signaler gör dock gällande att även den bedömningen behöver revideras ner efter finanskrisens utbrott under tredje kvartalet.

Den ekonomiska avmattning som nu kommit är på väg att ge en global lågkonjunktur. Enligt IMF växer ändå världsekonomin med närmare 4 procent under 2008 eftersom tillväxt- och utvecklingsländerna ligger på en högre tillväxtbana än de mer traditionella industriländerna. Men finansfrossa och svagare exportefterfrågan har slagit globalt mot alla marknader. Det är en utveckling som accentuerats under det fjärde kvartalet.

Global BNP-tillväxt

Årlig procentuell förändring

Källa: IMF

Data t.o.m. juni 2008

Inflationen har i de flesta länder börjat klinga av i och med att priserna på livsmedel, råolja och andra råvaror har fallit. De varor som tidigare var drivande för inflationen sänker nu den. Användbara mått på kärninflation är de som rensar för de mest volatila priserna såsom livsmedel och energi. Utvecklingen för ett sådant mått på kärninflation har varit betydligt stabilare under de senaste åren än det traditionella huvudmålet för konsumentpriser.

Brant fall för hushållskonsumtionen i USA

USA:s BNP föll med 0,5 procent i årstakt under det tredje kvartalet. Den svaga hushållskonsumtionen var särskilt utmärkande med en minskning på 3,7 procent i årstakt, vilket var den största tillbakagången sedan 1980. Den privata konsumtionen tyngdes av en svag arbetsmarknad med stagnerande löneökningar. På nersidan vägde också negativa förmögenhetseffekter från fallande aktiekurser och bostadspriser tungt, liksom en stram kreditgivning samt en utbredd framtidspessimism beträffande ekonomins utveckling. Arbetslösheten fortsatte att stiga och uppgick i oktober till 6,5 procent.

Euroområdet i recession

Av de 15 medlemsstater som utgör euroområdet har flera av de största länderna gått in i recession i år. Ett av dem är Tyskland – euroområdets största ekonomi och världens största exportnation – som drabbats hårt av en svag internationell efterfrågan. Arbetslösheten i euroområdet steg i oktober till tvåårshögsta på 7,7 procent, vilket också var den största månadsökningen på 15 år. Inflationen gick i motsatt riktning och sjönk från 3,2 procent till 2,1 procent. EU-kommissionen gör bedömningen att 13 av de 27 medlemsländerna kommer att hamna i en recession i år eller nästa år och sämst kommer de tre baltiska länderna, Irland och Storbritannien att klara sig.

¹ IMF och OECD gjorde i november liknande bedömningar

Även tillväxtekonomierna har tappat en del av farten

Finanskris och svag internationell efterfrågan har lett till en lägre tillväxt även i snabbväxande ekonomier. Kinas BNP-tillväxt, som var drygt 12 procent som högst, har dämpats till ensiffriga tillväxttal. Den ryska BNP-tillväxten är på väg att avta kraftigt när det gynnsamma bytesförhållande som var ett resultat av stigande olje- och metallpriser är på väg

att urholkas. Det minskar den inhemska efterfrågan och därmed också den ryska BNP-tillväxten. Trots att den ekonomiska aktiviteten saktat in svarar tillväxtekonomierna för över hälften av världens BNP-tillväxt.

Kontaktperson: Martin Daniels, 08-506 942 64

Export och import

Låg aktivitet i utrikeshandeln

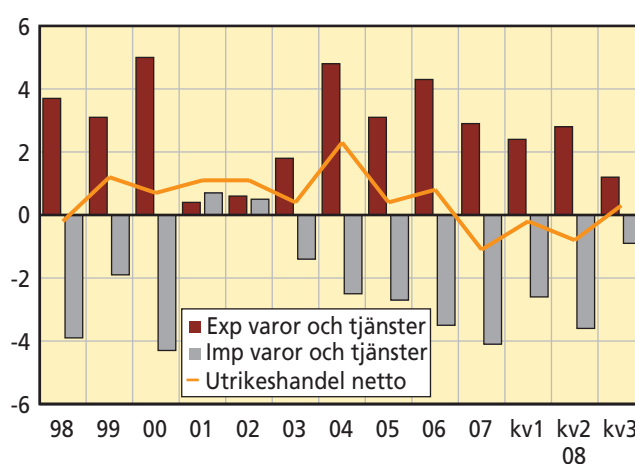
Aktiviteten i den svenska utrikeshandeln var lägre än normalt under tredje kvartalet med ökning på runt 2 procent i volym för såväl export som import. En så låg ökningstakt har inte förekommit sedan slutet på den förra lågkonjunkturen i början av 2000-talet. En svag exportorderingång och företag som är mer pessimistiska gällande den egna exporten ger inte heller några ljusa utsikter om framtiden.

Avsaknaden av BNP-tillväxt i svensk ekonomi under tredje kvartalet är främst en följd av lägre konsumtionslust hos hushållen och en dämpad investeringsutveckling. Utrikeshandeln bidrog däremot med +0,3 procentenheter till BNP-tillväxten enligt det traditionella sättet att beräkna bidragen. Utrikeshandeln genererade ett positivt exportnetto och därmed ett tillskott till BNP-tillväxten för första gången sedan fjärde kvartalet 2006. Orsaken till det positiva exportnettot var framförallt en dämpad varuimport. Inbromsningen i den internationella konjunkturen gav redan under 2007 en viss försvagning av varuexporten, men först under tredje kvartalet i år bromsade importen in ganska kraftigt på grund av en lägre inhemska efterfrågan. Den svenska kronan sjönk under tredje kvartalet mot en viktad korg av utländska valutor, så kallat TCW-index. En svagare krona tenderar också att ge högre importpriser och därmed mindre import. Valutasäkringar gör emellertid att valutakursförändringar ger utslag på utrikeshandeln med en fördröjd effekt.

Det importjusterade bidraget till BNP-tillväxten minskade till följd av en låg export. Tredje kvartalet var bidraget 0,6 procentenheter, något lägre än kvartalet innan då det var 1,0 procentenheter.

Tjänsteexporten minskade under tredje kvartalet med 1,2 procent jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Det var ändå något bättre än kvartalet innan, justerat för säsongeffekter. Tjänsteexporten har under de fyra senaste åren, 2004–2007, haft en stor betydelse för BNP-tillväxten med tvåsiffriga ökningstal, men hittills under 2008 har tillväxten stannat av.

Exportnettots bidrag till BNP-tillväxten
Procentenheter

Källa: Nationalräkenskaperna

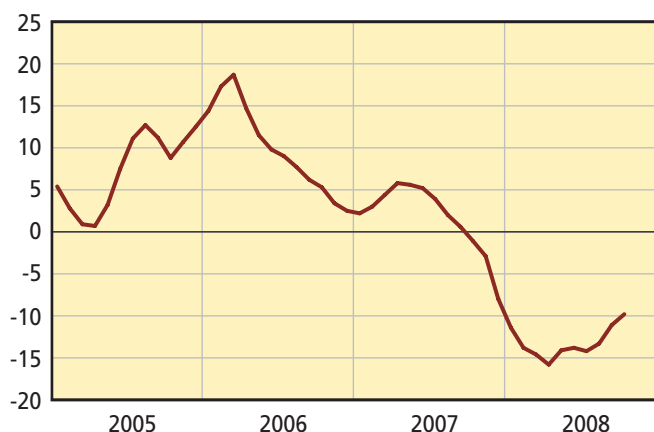
Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

En lägre aktivitet i utrikeshandeln kommer som en direkt följd av en svagare global konjunktur. De internationella organisationerna IMF, OECD och WTO beräknar att världshandeln kommer att öka med omkring 4–5 procent under innevarande år. Tillväxten av årets handelsvolym var störst under det första kvartalet, bland annat som en följd av den snabba utvecklingen i Kina och de oljeexporterande länderna. Därefter har tillväxten av den internationella handeln minskat kraftigt i många länder, däribland i Kina, Japan och USA.

Industrins exportordergång

Procentuell månadsförändring uppräknat till årstakt

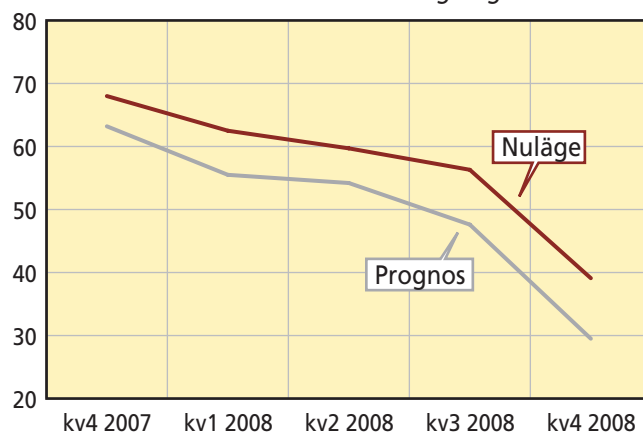

Källa: Industrins leveranser och ordergång

Data t.o.m. oktober 2008

Exportchefsindex

Värden under 50 innebär en försvagning

Källa: SCB och Exportrådet

Data t.o.m. fjärde kvartalet 2008

Utsikterna för den svenska exportnäringen ser inte bra ut. Företagens orderböcker har tunnats ut av en mycket svag ordergång. Exportordergången har minskat för varje månad under det senaste året. Månadsförändringen uppräknat till årstakt var lägre än -10 procent från januari till augusti. I oktober minskade ordergången till en årstakt på -9,8 procent. Den nuvarande exportordergången är en indikation att exportutvecklingen för företagen i Sverige kommer att bli svag.

Exportchefsindex har försvagats fyra kvartal i rad och exportcheferna hos företagen i Sverige spår ytterligare försämringar i sina prognoser över exportkonjunkturen. Företagen har under det senaste året hela tiden haft en mörkare syn på framtiden än i nulägesbeskrivningen, en bedömning som sedan har besannats under nästföljande kvartal. Fortsätter den negativa utvecklingen kommer exportkonjunkturen att försvagas ytterligare framöver. Företagen spår en lägre exportefterfrågan i alla delar av världen under första kvartalet 2009. Den låga efterfrågan gör att företagen också tror på pressade marginaler i exportförsäljningen.

Kontaktperson: Martin Daniels, 08-506 942 64

Bidrag till BNP-tillväxten

Tredje kvartalet 2008 blev den faktiska (utan hänsyn tagen till kalendereffekter) BNP-tillväxten 0,4 procent. Den procentuella ökningen från tredje kvartalet 2007 till tredje kvartalet 2008 för de olika komponenterna på användningssidan och deras bidrag till BNP-förändringen framgår av tabellen. Både den traditionella beräkningsmetoden utan korrigering och en modifierad beräkning där hänsyn tagits till de olika efterfrågekomponenternas importinnehåll¹ redovisas.

Den modifierade beräkningen visar att exporten står för 0,6 procentenheter av BNP-tillväxten vilket är en större andel än någon annan komponent i försörjningsbalansen. Maskininvesteringarnas bidrag minskar kraftigt vid justering på grund av det stora importinnehållet medan den offentliga konsumtionen har ett lågt importinnehåll och därmed inte reduceras i någon större utsträckning.

	Volymförändring, procent	Bidrag, procentenheter Ej import-justerat	Import-justerat
Hushållens konsumtionsutgifter	-0,2	-0,1	-0,1
Offentliga konsumtionsutgifter	2,2	0,5	0,4
Fasta maskiner	5,5	0,6	0,2
bruttoinvesteringar byggnad	-1,0	-0,1	-0,1
Lager		-0,8	-0,6
Nettoexport		0,3	
Export	2,2	1,2	0,6
Import	1,9	-0,9	

¹ Importrelationerna bygger på input-outputtabellerna för 2005, publicerade i juni 2008 och tillgängliga på SCB:s webbplats www.scb.se

Hushållens konsumtion

Konsumtionen minskade till förmån för sparandet

För första gången sedan 2001 minskade hushållens konsumtion. Den sjönk tredje kvartalet 2008 med 0,2 procent jämfört med samma period i fjol. Under perioden har hushållens konsumtionsbenägenhet försämrats genom bland annat stigande boräntor och värdeminskning av den finansiella förmögenheten. Samtidigt har hushållen ökat sitt sparande.

Konsumtionen av bilar och drivmedel minskade kraftigt

Hushållens konsumtion minskade tredje kvartalet 2008 jämfört med samma period föregående år med 0,2 procent. Det är mycket ovanligt att hushållens konsumtion ligger lägre än motsvarande kvartal året innan. Sist det hände var fjärde kvartalet 2001. Det var svenska hushålls inhemska konsumtion som minskade och det relativt kraftigt, med en halv procent. Både utländsk konsumtion i Sverige och svenska hushålls konsumtion utomlands ökade i volym. Från den totala konsumtionen i Sverige har exkluderats utländska besökars konsumtion då den inte ingår i beräkningarna av Sveriges bruttonationalprodukt.

Hushållens konsumtion tredje kvartalet 2008

	Andel av hushållens konsumtion, %	Volymförändring, jmf med kv 3 07, %	Bidrag till hushållens konsumtionsökning, procentenheter
Livsmedel och alkoholfria drycker	13	-1,3	-0,2
Alkoholhaltiga drycker och tobak	4	-2,4	-0,1
Kläder och skor	5	2,2	0,1
Boende	26	0,6	0,1
Möbler m.m.	5	1,0	0,1
Hälsa- och sjukvård	3	7,7	0,2
Transporter	14	-5,4	-0,8
Post och telekommunikationer	3	2,4	0,1
Rekreation och kultur	11	0,2	0,0
Utbildning	0	5,2	0,0
Restauranger, hotell	7	-1,1	-0,1
Övriga varor och tjänster	10	2,3	0,2
Total konsumtion i Sverige	100	-0,2	-0,2
Därav utländska besökars konsumtion i Sverige	-5	3,3	-0,2
Därav svenskers konsumtion i Sverige		-0,5	-0,5
Svenskars konsumtion utomlands	7	5,2	0,3
Svenska hushålls totala konsumtion		-0,2	-0,2

Källa: Nationalräkenskaperna

Den enskilt största återhållande faktorn på hushållskonsumtionen tredje kvartalet 2008 kom från inköp av nya bilar och drivmedel. Därmed blev bidraget från varugruppen transporter till den totala hushållskonsumtionen -0,8 procentenheter. Även under första och andra kvartalet bidrog denna

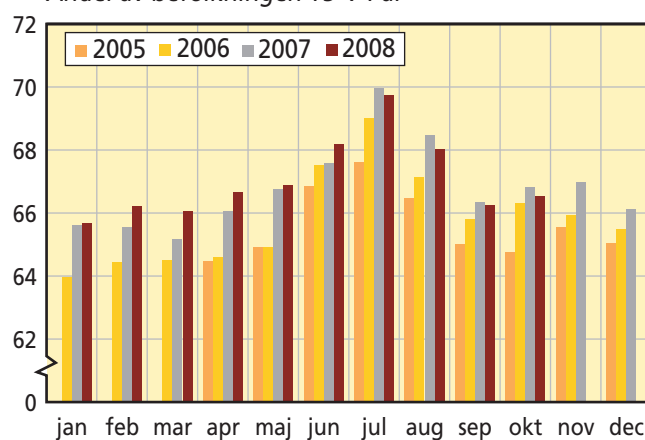
post med stora negativa tal till att sänka hushållens konsumtion med -0,6 respektive -0,5 procentenheter. Antalet sålda bilar totalt under tredje kvartalet var 15 procent lägre än motsvarande kvartal 2007. De höga bensin- och dieselpri- serna under semesterperioden medverkade troligen till att sänka utvecklingen inom transportposten då efterfrågan på drivmedel sjönk. Även volymen på reservdelar och biltill- behör, som dock är en betydligt mindre post, sjönk, med 15 procent.

Sparandet ökade kraftigt

Hushållens disponibla inkomster var fortsatt höga till följd av stigande löner, ett högt förvärvsdeltagande samt jobbskat- teavdraget. Andelen sysselsatta, mätt som antalet sysselsatta i förhållande till befolkningen 15-74 år, har hittills under hela 2008 legat på en relativt hög nivå, men från och med juli har andelen sysselsatta enligt AKU marginellt sjunkit gentemot 2007 års nivåer. Läget på arbetsmarknaden kan därmed antas ha påverkat konsumtionsbeteendet i någon utsträckning under tredje kvartalet i år.

Sysselsatta

Andel av befolkningen 15-74 år

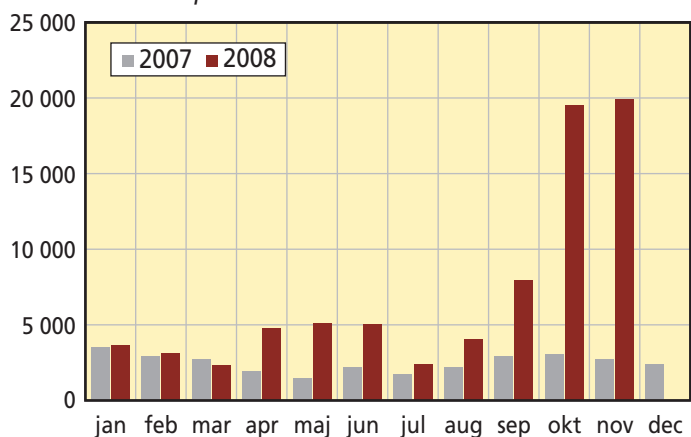
Källa: AKU

Data t.o.m. oktober 2008

Större betydelse för konsumtionsbeteendet har dock de egna farhågorna för arbetslöshet. Känslan av att själv ligga i riskzonen för att bli arbetslös innebär att individen drar ner på konsumtionen till förmån för sparande. Den oron kan skapas av att någon i närheten blir arbetslös eller varslas. Varselstatistiken är en tidig indikator på kommande arbetslöshet, även om långt ifrån alla varsel verkställs. I varselstatistiken från AMS ökade antalet varsel något redan före sommaren. De kraftiga ökningstalen kom senare men kan ha haft en viss, om än liten, inverkan på den minskade hushållskonsumtionen under tredje kvartalet.

Antal varsel

Tusentals personer

Källa: AMS

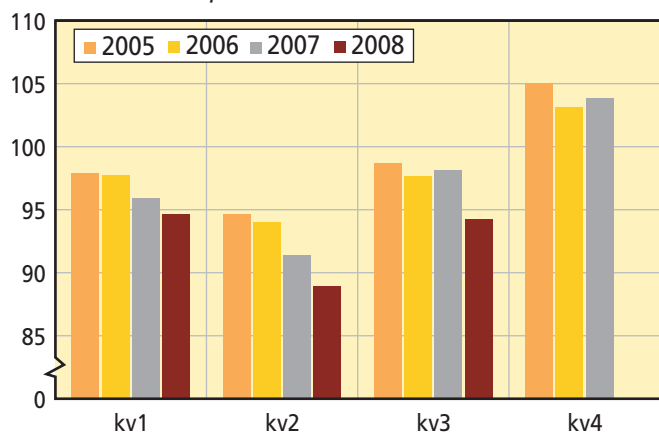
Data t.o.m. november 2008

Förutom förväntningarna om arbetslöshet fanns det andra faktorer som påverkade konsumtionsbeteendet. Under tredje kvartalet 2008 minskade den finansiella förmögenheten samtidigt som hushållens räntekostnader på bostadslån ökade och matpriserna låg på fortsatt höga nivåer. Inflationen enligt konsumentprisindex liksom reporäntan låg båda över fyra procent under kvartalet. Försäljningsvolymen av livsmedel minskade för andra kvartalet i rad. Det är normalt en relativt stabil post som ökar i ungefär samma takt varje kvartal. Att den minskar två kvartal i rad har inte hänt någon gång tidigare under de senaste 15 åren.

Räntekostnader för hushållen ingår inte i boendeposten i nationalräkenskaperna, utan endast via FISIM (banktjänsten) i gruppen övriga varor och tjänster, vilket delvis förklarar boendepostens robusthet när räntenivån svänger. Hushållens räntekostnader som andel av disponibel inkomst var 7,8 procent tredje kvartalet 2008, vilket får anses som en mycket hög andel. Tredje kvartalet i föl var motsvarande siffra en dryg procentenhet lägre och för tre år sedan var den under fem procent. Hushållens dystra nulägesbild av både den egna så väl som Sveriges ekonomi fångas väl i konjunkturinstitutets förtroendeindikator.

Hushållens konsumtionsutgifter

Procent av disponibel inkomst

Källa: Nationalräkenskaperna

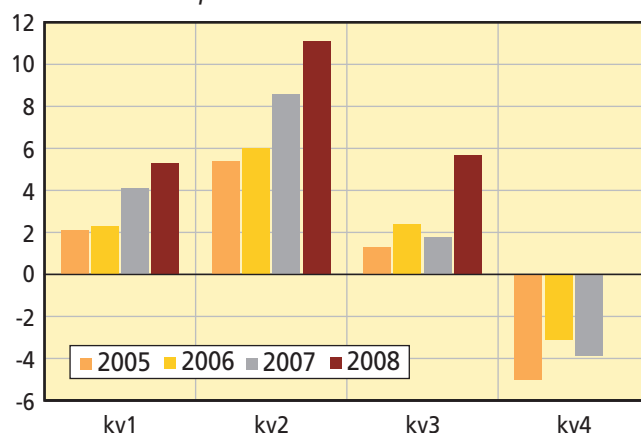
Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Hushållens nettoförmögenhet minskade under kvartalet med åtta procent. Skulderna ökade inte lika mycket som samma period föregående år. Ökningen var 37 miljarder jämfört med 47 miljarder året innan. Hushållens lägre skuldökningstakt förklaras av att banker och bostadsinstitut blev mer restriktiva med utlåningen i finanskrisens spår. Detta medförde vidare att bostadsmarknaden svalnade av och antalet bostadsaffärer sjönk ytterligare. Värdeminskningen på aktier och fonder stod för den största delen av förändringen i nettoförmögenheten. Stockholmsbörsen sjönk med tio procent under tredje kvartalet.

Hög disponibel inkomst borde ha skapat goda förutsättningar för en hög hushållskonsumtion, men allt större andel av hushållens inkomster gick till sparande istället för konsumtion. Under de senaste åren har tredje kvartalets sparkvot, mätt enligt den gamla definitionen exklusive tjänstepensioner, legat runt två procent. Tredje kvartalet i år var sparkvoten betydligt högre och låg på nästan 6 procent, vilket alltså är en hög siffra för tredje kvartalet jämfört med de närmast föregående åren.

Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Tidigare har hushållen gått från sparande i aktier till sparande i mer säkra bankkonton, men nettoinsättningen på bankkonton var under tredje kvartalet lägre än motsvarande period både 2007 och 2006. På grund av den finanskris som eskalerade under kvartalet valde hushållen, trots bankernas insättningskydd på bankkonton, istället att spara i riksgäldskonton där insättningen under tredje kvartalet 2008 var mer än dubbelt så hög som under hela 2007.

Kontaktperson: Caroline Ahlstrand, 08-506 943 33

Bruttoinvesteringar

De fasta bruttoinvesteringarna fortfarande en ljuspunkt

De fasta bruttoinvesteringarna fortsatte att öka från en hög nivå, men i en allt lugnare takt. Investeringskvoten fortsatte också att stiga och var, rensad för bostadsinvesteringar, den högsta sedan 1990. Nivån på denna står sig nu gott även vid en internationell jämförelse. Ett utmärkande drag i utvecklingen på investeringsområdet i år är ett tydligt omslag i bostadsinvesteringarna, som nu minskat två kvartal i följd. Det positiva inslaget i den annars något dämpade investeringsbilden är maskininvesteringarna, som inklusive inventarier och investeringar i transportmedel steg kraftigt under tredje kvartalet, med nästan tio procent.

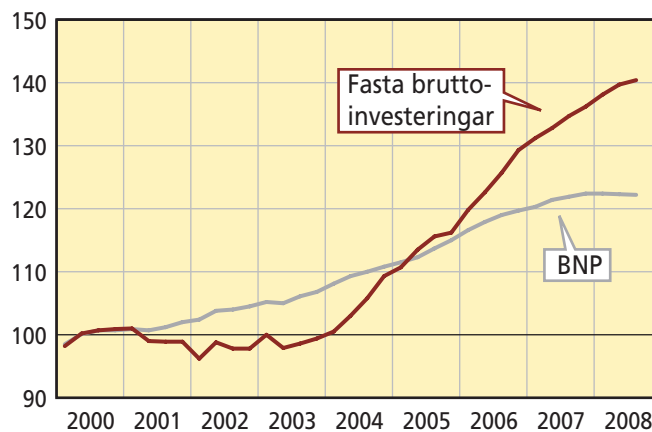
Investeringarna fortsätter att vara en ljuspunkt i den ekonomiska bilden för Sverige även om ljuset inte är lika starkt som tidigare. De fasta bruttoinvesteringarna fortsätter att öka från en hög nivå. Uppgången sker emellertid sedan en tid tillbaka i en allt lugnare takt. Under förra våren skedde en första mer markerad nedväxling i den tidigare höga ökningstakten. Från den tidpunkten och fram till och med andra kvartalet i år ökade de fasta bruttoinvesteringarna ändå stabilt med nära 5 procent i genomsnittlig årlig ökningstakt. Under tredje kvartalet i år skedde så en ytterligare dämpning i tillväxttakten då investeringarna steg med cirka 2 procent, jämfört med kvartalet innan och omräknat till årstakt.

Under tredje kvartalet var de totala bruttoinvesteringarna i ekonomin de högsta någonsin, och 2,8 procent högre jämfört med motsvarande kvartal 2007. Det innebär ändå knappt halva ökningstakten under första halvåret i år och kan jämföras med tillväxttal på 8–9 procent per år under perioden 2005–2007. Trots avmattningen innebär ökningen av investeringarna – i termer av BNP-bidrag – motsvarande 0,5 procentenheter av BNP-tillväxten, som denna period uppgick till 0,4 procent. Detta är det klart lägsta bidraget från investeringarna sedan första kvartalet 2004, men ändå tillsammans med de offentliga konsumtionsutgifterna det största bidraget till aktivitethöjningen i ekonomin denna period.

Under första halvåret i år var investeringarna väsentligt högre än vad som tidigare framkommit. Av nya statistikunderlag, främst investeringsenkäten från oktober–november, framgår att de fasta bruttoinvesteringarna under första halvåret tidigare underskattats och i de senaste kvartalsräkenskaperna reviderats upp med knappt en och en halv procentenhet. För de tre första kvartalen i år sammantagna var uppgången i de fasta bruttoinvesteringarna 5 procent, vilket är några procentenheter lägre än för motsvarande period i fjol.

Fasta bruttoinvesteringar

Volymindex 2000=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Högsta investeringskvoten sedan 1990

Den nuvarande uppgången för de fasta bruttoinvesteringarna, som inleddes under tredje kvartalet 2003, är sålunda nu inne på sitt sjätte år. Under denna period har investeringarna ökat med sammanlagt 43,5 procent, vilket ger en genomsnittlig årlig ökningstakt om 7,1 procent. Det är en något högre tillväxttakt än både för exporten och för importen under denna period. BNP ökade under perioden med sammanlagt 16,4 procent eller med 2,9 procent i genomsnittlig årlig ökningstakt. I ett historiskt perspektiv är den nuvarande investeringscykeln ovanligt lång, och betydligt längre och kraftigare än de två närmast föregående, i mitten respektive i slutet av 1990-talet. Under dessa två tillväxtperioder, som varade under ungefär två och ett halvt år, var den sammanlagda ökningen i de fasta bruttoinvesteringarna 22–23 procent.

Att investeringarna fortsatt att öka snabbare än hela BNP visar sig också i investeringskvoten som fortsatt att stiga i år. Under de tre första kvartalen i år var investeringskvoten i ekonomin, det vill säga de fasta bruttoinvesteringarnas andel av BNP, 19,3 procent, vilket är 0,7 procentenheter högre än motsvarande period i fjol. Det är den högsta investeringskvoten i ekonomin sedan 1991 då den var 20,9 procent. Vid den tidpunkten var det ett mycket högt bostadsbyggande som drev upp investeringskvoten till rekordhöga nivåer. I år har investeringskvoten rensad för bostadsbyggande ökat ännu snabbare, till 16 procent. Sedan 1980 har investeringskvoten, beräknat på detta sätt, varit högre endast några år på 1980-talet och år 1990. Den nuvarande investeringskvoten, rensad för bostadsbyggande, står sig gott även i ett internationellt perspektiv. För EU15 har investeringskvoten exklusive bostäder varit stabil sedan 1995 och pendlat mellan cirka 14,5 och 15,5 procent.

Trots denna förhållandevis ljusa bild ser det ändå ut som om den starka investeringskonjunkturen går mot sitt slut. Det är inte bara den successivt dämpade tillväxttakten i de fasta bruttoinvesteringarna och den snabba avmattningen i den allmänna konjunkturen som talar för det. Företagens investeringsplaner inför 2009 i investeringsenkäten från oktober-november i år är jämfört med det förväntade utfallet för innevarande år påtagligt nedåtriktade för i stort sett samtliga viktiga branscher.

Stora investeringsökningar inom många branscher

Dämpningen av de fasta bruttoinvesteringarna under tredje kvartalet förklaras helt av stora nedgångar för fastighetsförvaltningen, i samband med det fallande bostadsbyggandet, och utvecklingen inom den offentliga sektorn. För näringslivet, exklusive fastighetsförvaltningen, var utvecklingen i paritet med den för första halvåret, med en ökningstakt runt 5 procent. De offentliga investeringarna sjönk kraftigt, med 7,6 procent. Även här är bilden splittrad med en stark minskning för de statliga investeringarna och en fortsatt ökning, om än svag, för de kommunala myndigheterna.

Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring från motsvarande kvartal föregående år, fasta priser

	2007	2008			
	Helår	4 kv	1 kv	2 kv	3 kv
Näringslivet	494	6,0	5,5	4,6	4,0
Tillverkningsindustri	85	2,8	-1,7	0,6	-0,8
Energisektor	44	8,0	-2,5	7,5	14,1
Tjänsteproducenter ¹	175	6,6	12,4	6,8	8,9
Företagstjänster	41	13,4	18,4	17,5	13,8
Offentliga myndigheter	87	1,1	9,1	16,0	-4,3
Stat	42	-2,8	12,0	17,3	-12,1
Kommuner	45	4,6	6,0	14,8	2,9
Totalt	582	5,1	5,9	6,2	2,8
Maskiner	188	8,5	3,0	5,1	5,9
Transportmedel	54	-5,9	22,3	8,3	27,7
Bostäder	103	4,6	0,1	-2,1	-6,7
Övriga byggnader	144	4,9	8,5	14,5	3,7
Programvaror m.m.	93	3,8	2,3	3,0	-4,1

Källa: Nationalräkenskaperna

Inom näringslivet utanför fastighetsförvaltningen har investeringarna fortsatt att öka kraftigt för de allra flesta viktiga branscher. Inom den varuproducerande sektorn är dock bilden liksom tidigare i år tudelad mellan de tre branscherna mineralvaru- och byggindustrin samt energisektorn, med fortsatt expansiva investeringar, och tillverkningsindustrin där investeringarna var på en knappt oförändrad nivå under tredje kvartalet liksom under första halvåret. Även för de två investeringstunga tjänstebanscher parti- och detaljhandel samt företagstjänster fortsatte investeringarna att stiga i oförändrat hög takt, med runt 13 procent.

Trendbrott för bostadsbyggandet

Vid en fördelning av de fasta bruttoinvesteringarna på olika typer av investeringar är omslaget för bostadsinvesteringarna det mest utmärkande draget i utvecklingen i år. Bostadsbyggandet som var den starkaste drivkraften under inledningen

av den nuvarande investeringscykeln har nu i stället blivit ett av de mest negativa inslagen i investeringsbilden. Efter den första, svaga, nedgången på många år under andra kvartalet accelererade nedgången under tredje kvartalet då det totala bostadsbyggandet sjönk med 6,7 procent jämfört med motsvarande kvartal 2007.

Det hjälpte inte att ombyggnationer av bostäder fortsatte att öka starkt under tredje kvartalet, med nära sju procent, då nedgången för nybyggnationen av såväl småhus som flerbostadshus samtidigt fortsatte att accelerera, till minskningar med 14,4 respektive 15,8 procent. Att döma av den fortsatt svaga utvecklingen av beviljade bygglov för bostäder – en ledande indikator för bostadsbyggandet – ser nedgången ut att fortsätta ytterligare en tid. Under andra och tredje kvartalet i år sjönk byggloven kraftigt, med drygt 20 respektive drygt 10 procent jämfört med motsvarande kvartal 2007.

Investeringarna i övriga byggnader, anläggningar och vägar visar i år en fortsatt tillväxt, men även på detta område skedde en tydlig dämpning under tredje kvartalet, med en ökning på bara några procent efter den starka tillväxten under första halvåret. Här har också ett omslag skett i år i utvecklingen av beviljade bygglov. Efter en kraftig inbromsning av uppgången under andra kvartalet minskade byggloven markerat under tredje kvartalet för första gången på flera år.

Leasingfinansierade investeringar ökar starkt

De tungt vägande maskininvesteringarna fortsatte att stiga i god takt under tredje kvartalet, med cirka sex procent. Det var något mer än under första halvåret i år, men innebär ändå en halvering av den höga ökningstakten från förra året. Ett nytt drag i utvecklingen på detta område i år är att företagen i allt högre grad leasar sina maskiner. Under tredje kvartalet steg leasingfinansierade maskininvesteringar markant med närmare 50 procent och svarade därmed för merparten av ökningen av investeringarna i maskiner och inventarier under tredje kvartalet. Utvecklingen var liknande under första halvåret.

Detta kan spegla en ökad osäkerhet för företagen i det rådande konjunkturläget och på senare tid även visa på ökade svårigheter med den ordinarie finansieringen av investeringarna. I Konjunkturinstitutets novemberbarometer tillfrågades företagen huruvida det är lättare eller svårare att finansiera verksamheten. Drygt 30 procent av företagen inom det svenska näringslivet uppgav att det för närvarande är svårare än normalt att finansiera företagets verksamhet. Av dessa uppgav 10 procent att det är avsevärt svårare. Det främsta hindret uppgavs vara svårigheter att få banklån.

Investeringar i transportmedel var en av de poster i nationalräkenskaperna för tredje kvartalet som uppvisade den starkaste ökningen, med ungefär 27 procent. Även på detta område var det leasing som var drivkraften. Leasingfinansierade bilinvesteringar steg sålunda med 45 procent under

¹ Exklusive fastighetsförvaltning

perioden. Investeringar i programvaror med mera minskade under tredje kvartalet med ett par procent. Därmed bröts en uppgång som sträckt sig över en period på mer än fem år.

Lagren drog ned BNP-utvecklingen

Lagerinvesteringarna gav ett stort negativt bidrag på 0,8 procentenheter till den faktiska BNP-tillväxten tredje kvartalet. Under tredje kvartalet i år ökade lagren relativt kraftigt såväl inom tillverkningsindustrin som inom varuhandeln, med motsvarande närmare åtta respektive närmare tre miljarder kronor, mätt i förra årets priser. Under jämförelseperioden, tredje kvartalet 2007, ökade dock lagren inom dessa båda näringsgrenar betydligt mer, eller med motsvarande sammanlagt drygt 13 miljarder kronor. Det är skillnaden mellan

dessa två förändringar som har givit upphov till lagerinvesteringarnas sänkande effekt på BNP-utvecklingen. Det rör sig alltså fortfarande om en lageruppbyggnad i ekonomin, men då denna är i avtagande takt ger detta en negativ BNP-effekt.

Den enskilt största effekten på BNP från de olika lagertyperna inom industrin och handeln kom denna period från lagren av varor i arbete och färdigvaror inom industrin. Där var lageruppbyggnaden under tredje kvartalet ganska marginell jämfört med den mycket stora lageruppbyggnad som skedde på detta område för ett år sedan.

Kontaktperson: Bo Sandén, 08-506 946 94

Näringsliv

Splittrad bild av produktivitetens utvecklingen

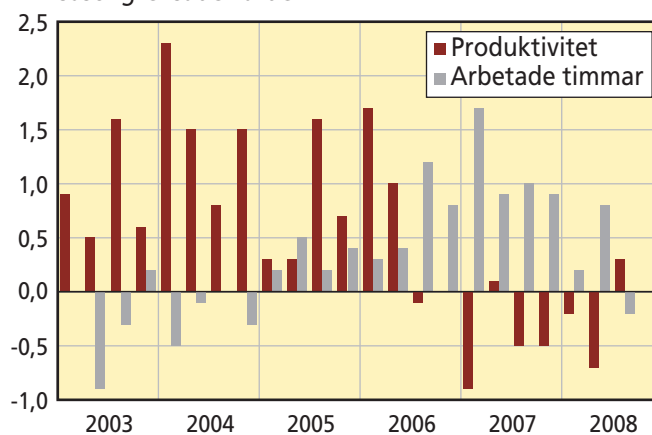
Arbetsproduktiviteten i det svenska näringslivet ökade under det tredje kvartalet 2008 jämfört med föregående kvartal, för första gången på två år. Jämfört med tidigare år var det dock en relativt begränsad produktivitetstillväxt. För tjänstproducenterna har produktiviteten fortsatt att krympa, medan den ökat kraftigt för den varuproducerande delen av näringslivet. Bakom den starka utvecklingen ligger en dramatisk minskning av antalet arbetade timmar, den största som registrerats under perioden 1993 och framåt.

Näringslivets produktivitet ökade

Näringslivet uppnådde en mycket hög produktivitetstillväxt under 18 kvartal i rad från 2002 till och med första halvåret 2006. Som framgår av diagrammet har antalet arbetade timmar minskat under en stor del av denna period. Produktivitetstillväxt upprätthölls dock några kvartal med sysselsättningstillväxt, men när tillväxten i antalet arbetade timmar tog verklig fart så minskade istället produktiviteten. Den har därefter i stort sett krympt under alla de följande åtta kvartalen.

Arbetsproduktivitet och arbetade timmar

Hela näringslivet. Procentuell förändring jämfört med föregående kvartal i fasta priser. Säsongsgränsade värden

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

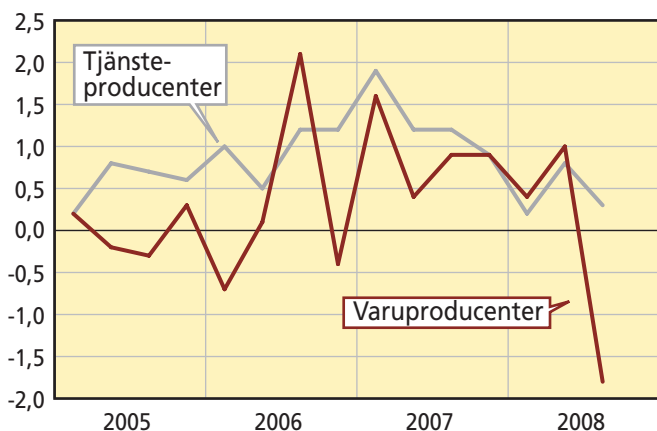
Denna utveckling bröts först under det tredje kvartalet 2008 när produktiviteten växte tydligt, även om tillväxttakten inte kom upp i närheten av de som tidigare noterats. Det är dock för tidigt att redan nu tala om ett trendbrott. Visserligen talar allt för att sysselsättningen skall fortsätta att minska med det stora antalet varsel som lagts under de senaste två månaderna, men mot bakgrund av de dystra förväntningarna och den mycket svaga orderingången är det inte säkert att produktionen kommer att utvecklas bättre.

Antalet timmar har ökat för tjänstproducenterna i 14 kvartal i rad från och med 2005 till och med tredje kvartalet 2008. Den varuproducerande delen i näringslivet har haft en mycket kortare expansionsperiod. Som framgår av figuren så varade den bara omkring hälften så länge, eller i

8 kvartal. Denna utveckling bröts under det tredje kvartalet 2008 när antalet arbetade timmar minskade med nästan 2 procent från föregående kvartal. Det är det största sysselsättningsfall som noterats i den serie som börjar med år 1993.

Arbetade timmar

Procentuell förändring jämfört med föregående kvartal i fasta priser, säsongrensat

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

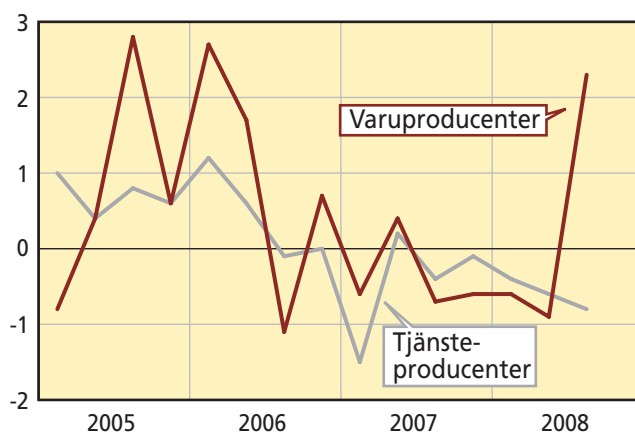
Produktiviteten steg kraftigt för varuproducenterna

Produktivitetsutvecklingen för den varuproducerande delen av näringslivet och den tjänsteproducerande delen är i mycket en spegelbild av utvecklingen för antalet arbetade timmar. Som framgår av figuren så har produktiviteten bland tjänsteproducenter försvagats successivt från och med år 2006. Med undantag för utvecklingen under första kvartalet 2007 så uppvisade det tredje kvartalet 2008 den största produktivetsminskningen under hela perioden. Trots en minskad produktion har antalet arbetade timmar fortsatt att öka.

Varuproducenterna har haft en betydligt mer volatil utveckling. Efter fyra kvartal med mycket höga tillväxttal under den andra hälften av 2005 och början av 2006, föll tillväxten ned till nollinjen under de följande fyra kvartalen. Därefter minskade produktiviteten i ytterligare fyra kvartal i rad till och med första halvåret 2008. Den mycket starka produktivetsutvecklingen under det tredje kvartalet i år, utgör därför en mycket stark kontrast till denna utveckling. Det innebär att fallet i produktiviteten blev uttraderat och produktiviteten var tillbaka på den nivå som rådde två år tidigare. Detta är dock en svag utveckling historiskt sett även om den är bättre än den minskning av produktiviteten med nästan 4 procent som de tjänsteproducerande företagen upplevde under samma tid.

Arbetsproduktiviteten i de varu- och tjänsteproducerande branscherna

Procentuell förändring jämfört med föregående kvartal i fasta priser, säsongrensat

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Även för industrin vände utvecklingen

Industrin som dominerar de varuproducerande delarna av näringslivet har naturligt nog haft en likartad utveckling som hela det aggregat som den ingår i. Det finns dock några intressanta skillnader. Produktivitetstillväxten var ännu högre för industrin under perioden kring årsskiftet 2005/2006 än för varuproducenterna totalt. Den nådde dock inte upp till de ännu högre talen från 2003–2004. Det medför att produktivitetstillväxten under det tredje kvartalet 2008 i ett historiskt perspektiv ser väsentligt blygsammare ut (se respektive diagram). Det är också egentligen bara verkstadsindustrin som står bakom produktivitetstillväxten, eftersom de flesta andra industribranscherna som livsmedelsindustri, skogsindustri och kemisk industri minskade sin produktion mellan det andra och tredje kvartalet.

Arbetsproduktiviteten i industrin

Procentuell förändring jämfört med föregående kvartal i fasta priser, säsongrensat

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Handeln ökade produktiviteten

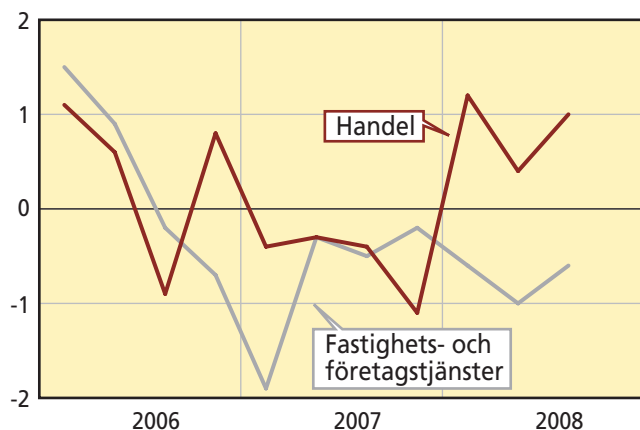
Bland de tunga tjänsteproducerande branscherna verkar handeln vara den som utvecklats bäst produktivetsmässigt under 2008. Det är nödvändigt att gå tillbaka till början av 2004 för att finna en period med högre produktivitetstill-

växt. Däremot har branschen fastighets- och företagstjänster upplevt en lång period med ständigt krympande produktivitet. Den perioden har nu passerat två år eftersom det noterats negativa tal i hela nio kvartal i rad. Det är illavarslande för sysselsättningsutvecklingen i denna bransch. Även andra branscher som transport och kommunikationer och hotell har minskat sin produktion under det tredje kvartalet.

Arbetsproduktiviteten i handel och fastighets- och företagstjänstebranschen

Procentuell förändring jämfört med föregående kvartal i fasta priser, säsongrensat

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Kontaktperson: Hans-Olof Hagén, 08-506 944 66

Arbetsmarknad

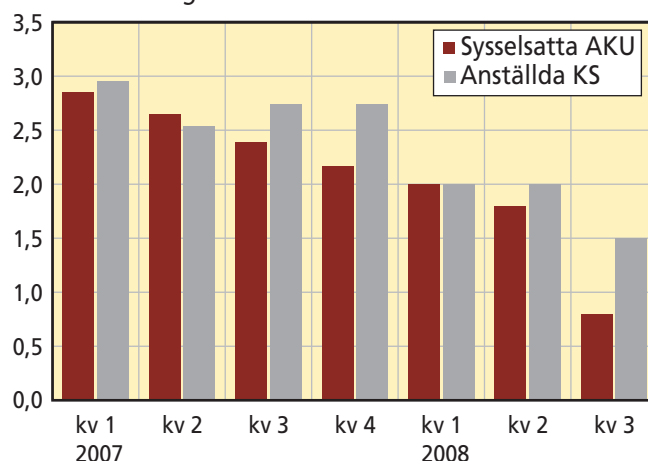
Uppgång jämfört med förra året men nedgång jämfört med förra kvartalet

Under tredje kvartalet 2008 fortsatte antalet sysselsatta att öka, men i mindre omfattning än under första och andra kvartalet. Enligt Arbetskraftsundersökningarna (AKU) var totalt 4 674 000 personer i åldern 15–74 år sysselsatta, vilket var en ökning med 35 000 personer, eller 0,8 procent, jämfört med motsvarande kvartal ett år tidigare. Arbetslösheten uppgick till 5,7 procent av arbetskraften. Enligt den företagsbaserade kortperiodiska sysselsättningsstatistiken (KS) var ökningen av antalet anställda 1,5 procent. Enligt Nationalräkenskaperna (NR) ökade antalet arbetade timmar med 0,6 procent jämfört med tredje kvartalet förra året. Säsongrensat, jämfört med andra kvartalet i år, var det dock en minskning med 0,2 procent, vilket markerar en vändpunkt på arbetsmarknaden.

Den företagsbaserade sysselsättningsstatistiken (KS) visade en ökning av antalet anställda med 1,5 procent. Enligt både AKU och KS skedde ökningen i den privata sektorn. I den offentliga sektorn sjönk antalet anställda under tredje kvartalet 2008 med 1,4 procent enligt KS. Det var fjärde kvartalet i rad som antalet anställda i denna sektor minskade.

Sysselsatta och anställda¹

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

Källa: AKU och företagsbaserad arbetsmarknadsstatistik Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Enligt NR ökade antalet sysselsatta totalt med 0,7 procent under tredje kvartalet 2008, jämfört med motsvarande kvartal föregående år. NR använder AKU som huvudkälla för

¹ Anställda avser personer (även visstids- och deltidsanställda) som var anställda en viss dag. Sysselsatta omfattar förutom anställda även egna företagare.

den totala ekonomin, men använder även KS och Konjunkturstatistik för löner (KL) för sektor- och branschskattningar.

Ökningen blir marginellt lägre i NR, 0,7 procent, jämfört med AKU:s 0,8 procent¹.

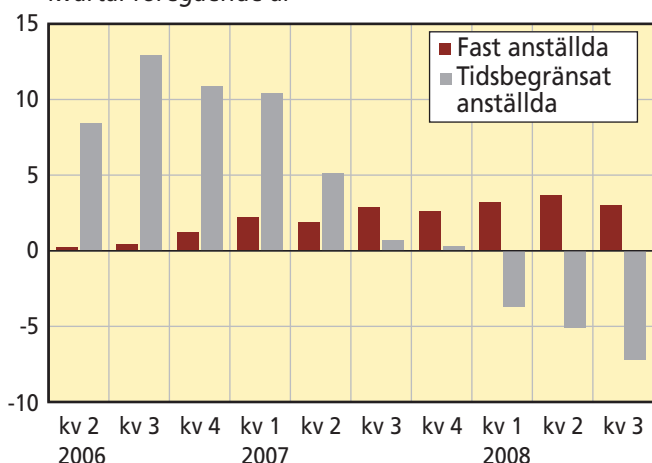
Inom staten minskade antalet sysselsatta med 1,8 procent. Nedgången har pågått under de fem senaste kvartalen. Under den uppgång som varit på arbetsmarknaden sedan sommaren 2005 har antalet sysselsatta i staten endast ökat under fyra kvartal. I kommunerna minskade antalet sysselsatta med 1,4 procent, jämfört med tredje kvartalet 2007. För kommunerna gäller att sysselsättningsökningen inleddes i början av 2006 och vände till en nedgång i slutet av 2007.

Fortsatt fler fast anställda – färre tidsbegränsat anställda

Enligt AKU ökade, precis som under tidigare kvartal, antalet fast anställda samtidigt som antalet tidsbegränsat anställda minskade. De fast anställda ökade med 102 000 jämfört med motsvarande kvartal för ett år sedan, och de tidsbegränsat anställda minskade med 57 000 personer. Det var tredje kvartalet i rad som antalet tidsbegränsat anställda minskade.

Fast och tidsbegränsat anställda

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

Källa: AKU

Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Fast anställda har ökat varje kvartal från och med tredje kvartalet 2006. Ökningen var för tredje kvartalet större bland männen än bland kvinnorna – antalet fast anställda män ökade med 3,8 procent, medan motsvarande ökning bland kvinnorna låg på 2,2 procent. Antalet tidsbegränsat anställda började sjunka första kvartalet i år och tredje kvartalet var nedgången 57 000 personer eller 7,2 procent jämfört med motsvarande kvartal 2007. Personer med vikariat minskade mest.

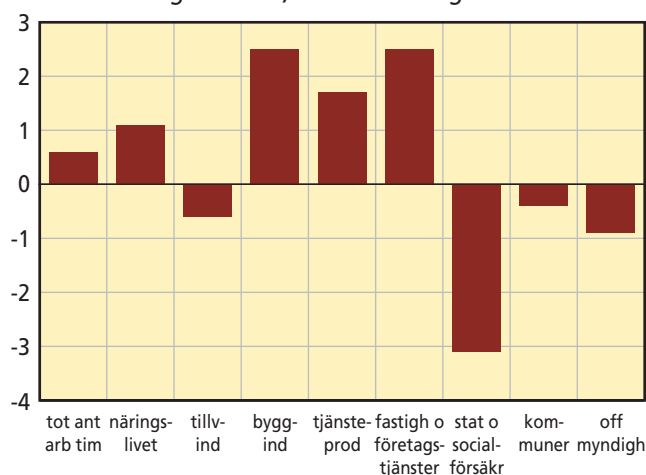
¹ I NR kategoriseras även värnpliktiga in i begreppet sysselsatta (så är inte fallet i AKU). Personer som är folkbokförda i Sverige men arbetar utomlands ingår i AKU, men inte i NR. Skillnaderna mellan NR och AKU tar i stort sett ut varandra. Antalet värnpliktiga ökade relativt kraftigt (på grund av olika inryckningscykler) och samtidigt ökade även de som bor i Sverige men arbetar utomlands.

Antal arbetade timmar sjönk från andra kvartalet

De arbetade timmarna var enligt AKU i genomsnitt 124,1 miljoner per vecka. Antalet var i stort sett detsamma som under tredje kvartalet föregående år, trots att semesterfrånvaron samtidigt ökade med ungefär 2 miljoner timmar. Enligt NR ökade antalet arbetade timmar med 0,6 procent totalt, men det är stora skillnader mellan de olika delarna av ekonomin. Tillverkningsindustrin backade, liksom staten och kommunerna (inklusive landstingen). Ökade gjorde byggindustrin i likhet med tjänsteproducenterna, särskilt företagstjänsterna.

Antal arbetade timmar kvartal 3 2008

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år, kalenderkorrigerade värden

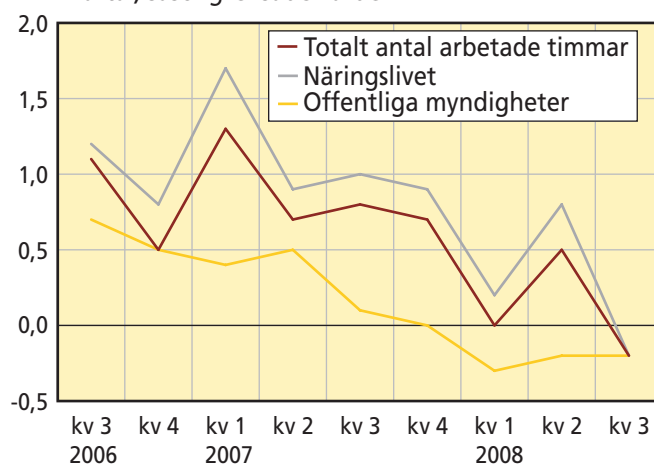

Källa: Nationalräkenskaperna

Säsongrensat och jämfört med närmast föregående kvartal har trenden för ökningen av antalet arbetade timmar varit avtagande de senaste åren, särskilt inom de offentliga myndigheterna där timmarna har minskat under hela 2008. För hela ekonomin var dock tredje kvartalet 2008 det första kvartalet som arbetade timmar sjönk. Det innebär att den uppgång som startade i början sommaren 2005 vände till en nedgång under slutet av sommaren 2008.

Antal arbetade timmar

Procentuell förändring jämfört med föregående kvartal, säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Arbetslösa på samma nivå

Under tredje kvartalet var antalet arbetslösa i genomsnitt 280 000 personer eller 5,7 procent av arbetskraften. Detta innebar inte någon statistiskt säkerställd förändring jämfört med motsvarande kvartal för ett år sedan. Av de arbetslösa utgjorde omkring 15 procent heltidsstuderande som sökt och kunnat ta arbete. Arbetslösheten var 5,3 procent bland männen och 6,1 procent bland kvinnorna.

Bland ungdomar i åldern 15–24 år steg antalet arbetslösa med 11 000 personer till 111 000, och av dessa var drygt hälften heltidsstuderande som sökt och kunnat ta arbete. Andelen arbetslösa i åldersgruppen 15–24 år var 16,3 procent. Detta innebar inte någon statistiskt säkerställd förändring jämfört med tredje kvartalet 2007.

Färre lediga jobb och betydligt fler varsel

Enligt *Konjunkturstatistik över vakanser (KV)* fanns det totalt 47 700 lediga jobb i den svenska ekonomin. Av dessa återfanns 40 800 i den privata sektorn, vilket var 9 procent färre

än ett år tidigare. Inom offentlig sektor minskade antalet lediga jobb med 5 procent. Nivån på antalet lediga jobb är i ett historiskt perspektiv fortfarande hög men uppgången är bruten och antalet har minskat under de två senaste kvartalen. Enligt Arbetsförmedlingen ökade antalet varsel kraftigt. Totalt varslades 14 400 personer om uppsägning under tredje kvartalet 2008, jämfört med endast 2 800 personer motsvarande period 2007. Ökningen av antalet varsel är dock från en mycket låg nivå.

Den akuta arbetskraftsbristen

Den akuta arbetskraftsbristen, vakanserna, låg under tredje kvartalet på 16 700 platser, det vill säga lediga jobb som kunde tillsättas omedelbart. Det var en minskning med 7 procent sedan tredje kvartalet 2007.

Kontaktpersoner: Raitis Sedlenieks (AKU), 08-506 948 88 och Torkel Brinkenfeldt (NR), 08-506 940 96

Bankernas balansräkningar

Balansomslutningen är nästan tre gånger större än BNP

De senaste fem åren har svenska bankers balansomslutning vuxit kraftigt till nästan 8 600 miljarder kr. Det motsvarar cirka 280 procent av BNP. Ökad kreditgivning till svenska låntagare är emellertid inte den främsta förklaringen till att balansräkningarna har vuxit sig så stora utan det är snarare internationell expansion. Den andel av utlåningen som går till utländska hushåll och företag har ökat påtagligt de senaste fem åren. Det beror dels på stark allmän utlåningstillväxt till utlandet, dels på förvärv av utländska banker, inte minst i de baltiska länderna. Internationaliseringen syns också på skuldsidan där upplåning på de internationella kapitalmarknaderna blivit allt vanligare med stora inslag av finansiella innovationer som värdepapperisering, strukturerade produkter och kreditderivat.

Bakgrund

Avregleringen av de finansiella marknaderna under 1980-talet och IT-teknikens snabba utveckling medförde en stark omvandling av finanssektorns villkor med friare kapitalrörelser och alltmer sofistikerade finansiella produkter. I Sverige gav avregleringen upphov till en kraftig expansion av kreditgivningen till fastighetsmarknaden som så småningom ledde till den svenska bankkrisen i början av 1990-talet. På

likt sätt har det nu uppstått en global finanskris som har sitt ursprung i överoptimistisk långgivning till mindre kreditvärdiga hushåll i USA under perioden 2001–2006. Denna period karaktäriserades av stark global tillväxt, kraftigt utökat handelsutbyte, stora prisökningar på bostäder och expansion av bankernas kreditgivning. Bankernas balansomslutning steg betydligt snabbare än BNP såväl i Sverige som i många andra länder.

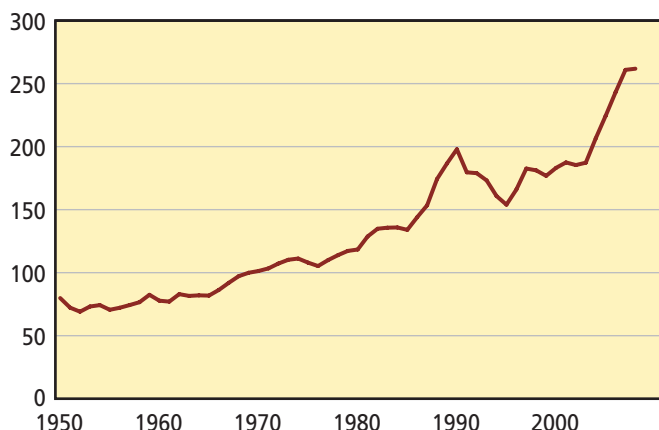
I den här artikeln belyses den långsiktiga utvecklingen av den svenska banksektorns balansräkningar med hjälp av den officiella finansstatistiken. Denna statistik är mycket detaljerad och möjliggör analyser till och med på företagsnivå. I analysen har främst tidsserier från 1980 använts men data föreligger även för tidigare perioder.

Syftet är främst att spegla den svenska banksektorns utveckling under 2000-talet mot bakgrund av de förändringar som skett under föregående decennier, där internationalisering och finansiella innovationer utgjort viktiga inslag. Ett annat syfte är att försöka ge en bakgrund till hur finanskrisen har kunnat sprida sig från USA till Europa och det svenska banksystemet. Mot den bakgrunden presenteras först en kort översikt över den globala finanskrisens förlopp under 2007 och 2008. Översikten bygger i hög grad på Riksbankens stabilitetsrapport i november 2008.

Banksektorns finansiella tillgångar

1950–juni 2008

Procent av BNP

Källa: *Finansräkenskaper från 1970. Lars Werin m.fl. (1993). 1950–1969 Från räntereglering till inflationsnorm* Data t.o.m. juni 2008

Den globala finanskrisen förvärrades under hösten 2008

Sedan drygt ett år tillbaka pågår en global finanskris av en omfattning som inte tidigare skådats under efterkrigstiden. Problemen på den amerikanska bolånemarknaden blev den utlösande faktorn till en förtroendekris som spred sig lavinartat på världens finansiella marknader. Under lång tid hade finansinstitut i USA bedrivit en offensiv utlåning till betalningssvaga hushåll ("sub-prime-lån"). Eftersom det var uppenbart att sådana lån var förknippade med höga kreditrisker hade de sålts vidare till investerare världen över. Krediterna hade bland annat förpackats i så kallade strukturerade produkter, placeringsformer som var långt ifrån transparenta för investerarna.

Finansiell stabilitet bygger på förtroende och när det blev uppenbart att riskerna med "sub-primelånen" i USA underskattats kom den finansiella lavinen i rörelse. Många finansinstitut i olika länder började göra förluster på bostadsrelaterade produkter med rötter i USA. Blotta misstanken om problem på ett håll skapade snabbt misstankar om att liknande problem kunde förekomma på andra håll. Snabbt uppstod en situation som innebar minskat förtroende mellan de finansiella instituten i olika länder. De blev därmed mera försiktiga att låna ut till varandra och började värna om sin egen likviditet.

Följden blev att funktionssättet på den viktiga interbankmarknaden (se ruta om Finanssektorns roll) försämrades. Det blev allt svårare för bankerna att finansiera sig på längre löptider och interbankräntorna steg kraftigt. I samband med Lehman Brothers konkurs i september förvärrades krisen ytterligare och en rad amerikanska och europeiska banker hamnade i akuta problem. Många av dem fick helt eller delvis övergå i statlig ägo. Centralbankerna fick rycka ut med kraftfulla åtgärder för att förbättra funktionen på interbankmarknaderna. Regeringarna i ett flertal länder har presenterat en rad räddningspaket för att stärka förtroendet på de finansiella marknaderna.

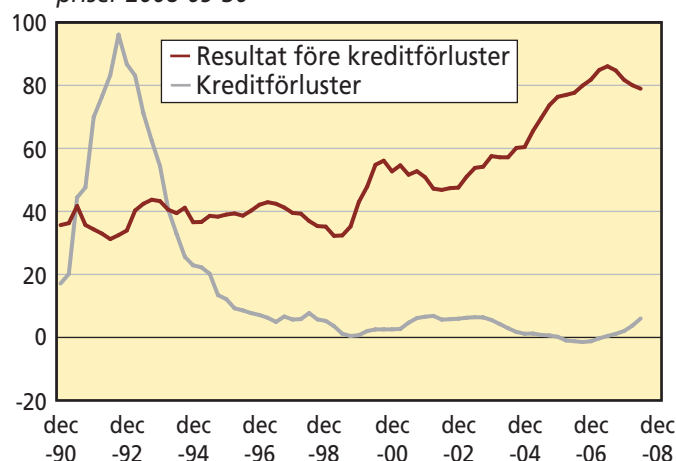
Den globala finanskrisen har även drabbat Sverige

Sverige har också påverkats av den globala finanskrisen men i mindre grad än många andra länder, åtminstone fram till finanskrisens mest akuta fas i september och oktober. Under hösten har det dock varit betydande likviditetsproblem även i det svenska banksystemet. Riksbanken och andra myndigheter har därför tvingats att genomföra en rad åtgärder för att underlätta funktionen av det svenska finanssystemet¹. Den svenska regeringen har också inom ramen för EU-samarbetet genomfört åtgärder i syfte att stabilisera det finansiella systemet. Interbankräntorna ligger dock fortfarande på en onormalt hög nivå och utbudet av krediter till företag och andra låntagare har minskat.

Det kan förefalla paradoxalt att de svenska bankerna påverkats så pass kraftigt av den globala finanskrisen. Exponering mot "sub-prime"-relaterade produkter har generellt sett varit låg. Bankernas lönsamhet och finansiella styrka är god och kreditförlusterna är fortfarande historiskt låga. Detta står i bjärt kontrast till situationen under den svenska bankkrisen i början av 1990-talet.

Resultatutveckling och kreditförluster, netto, i de svenska storbankerna

Miljarder kronor, summerat över fyra kvartal, fasta priser 2008-09-30

Källa: *Riksbankens stabilitetsrapport 2008:2, diagram 3:1*

Data t.o.m. tredje kvartalet 2008

Det är uppenbart att en viktig faktor till att även de svenska bankerna drabbats av den globala finanskrisen är internationaliseringen av finansmarknaderna. Likviditetshanteringen via interbanklån, värdepapperisering och annan marknadsupplåning över gränserna gör att problem i en bank lätt kan sprida sig från ett land till ett annat. Händelserna under hösten 2008 visar hur snabbt förtroendet kan försvinna och vilka omfattande konsekvenser den globala finansiella krisen fått även på de svenska finansmarknaderna.

¹ Se Riksbanken, *Finansiell stabilitet 2008:2, november 2008, sid 40–42.*

Finanssektorns roll i samhällsekonomin

Finanssektorn utgör en nödvändig del av den ekonomiska infrastruktur som behövs i alla utvecklade ekonomier. Det finansiella systemet brukar därför ofta liknas vid "blodloppet" i samhällsekonomin. Att den finansiella infrastrukturen via betalningsväsendet och kreditmarknaden fungerar är viktigt för all ekonomisk verksamhet.

Den finansiella sektorns centrala roll gör sig gällande i tre grundläggande funktioner i¹:

- **Finansiering** – ta in sparmedel och låna ut till investerare
- **Betalningsförmedling** – tillhandahålla betalningstjänster
- **Riskhantering** – sprida risker genom diversifiering eller omfördela dem mot betalning (till exempel valutasäkringar)

Finansieringsfunktionen innebär att finansiella institut medverkar till att omfördela varor och tjänster över tiden. Hushåll och företag ska kunna spara och låna via det finansiella systemet, vilket ger möjligheter att flytta inkomster och konsumtion framåt och bakåt i tiden. Spararen avstår från att konsumera idag och kräver kompensation i form av ränta på sparmedlen för att behålla sin köpkraft i framtiden. Sparmedlen kan användas för att finansiera olika investeringar där låntagaren betalar en låneränta för att få möjlighet att genomföra investeringen idag. Skillnaden mellan in- och utlåningsräntan, räntenettet, utgör huvuddelen av bankernas intäkter och resultat.

Bankerna finansierar sig normalt på kort löptid och lånar ut på längre löptider. Spararna vill att deras sparmedel ska vara likvida medan låntagarna ofta vill ha långfristiga lån. Det innebär att hantering av likviditet utgör en naturlig del av bankers och andra finansinstituts verksamhet. Lån mellan banker och andra finansinstitut, såväl på hemmamarknaden som internationellt, är en nödvändig del av denna likviditetshandling. Väl utvecklade andrahandsmarknader för olika värdepapper med hög omsättning är ett annat viktigt sätt att höja likviditeten. Det senare förutsätter ofta förekomsten av sådana finansiella företag som verkar som mäklare, handlare och marknadsгарanter.

Ett väl fungerande och stabilt finanssystem är nödvändigt för att samhällsekonomin ska kunna fungera friktionsfritt. Riksbanken har därför vid sidan av penningpolitiken till uppgift att "främja ett säkert och effektivt betalningsväsende". En allvarlig kris i betalningssystemet riskerar att leda till omfattande ekonomiska och sociala kostnader. Riksbanken övervakar därför om det finns risker och hot mot stabiliteten i det finansiella systemet. Två gånger om året publicerar Riksbanken rapporter om denna löpande övervakning². I den senaste rapporten från november finns en utförlig redogörelse om den globala finanskrisen, dess återverkningar på det svenska finanssystemet samt vilka stabiliseringsåtgärder som genomförts under hösten 2008.

¹ Se *ex Finansmarknadsutredningen, SOU 2000:11, bilaga 2, Finanssektorns samhällsekonomiska betydelse*

² Se *Finansiell stabilitet, 2008:1, juni 2008*

Finanssektorn i statistiken

Hittills har benämningen finanssektorn använts utan närmare precisering. I national- och finansräkenskaper, fortsättningsvis NR, är stringenta definitioner och terminologi grundläggande, inte minst för internationella jämförelser och för jämförelser över tiden. I NR:s sektorräkenskaper är de *finansiella företagen* en av ekonomins huvudsektorer. Övriga är *icke-finansiella företag, offentlig sektor och hushåll*. De finansiella företagen ägnar sig åt finansförmedling (*financial intermediation* i SNA/ESA¹) det vill säga de slussar kapital från sparare/placerare/ borgenärer till investerare/låntagare/ gäldenärer. Dessutom omfattas de olika tjänster som förknippas med finansiell förmedling (mäklari, rådgivning etc.).

De finansiella företagen delas i NR in i undersektorer, primärt efter de grundläggande funktioner som nämnts ovan. Kriterierna tar sin utgångspunkt i institutens skuldsida. Då erhålls följande delsektorer:

- **Monetära finansinstitut.** MFI tar emot inlåning eller nära substitut för inlåning från andra än MFI. Sektorn består av riksbanken, banker, bostadsinstitut, kommun- och företagsfinansierande institut samt finansbolag.
- **Försäkringsföretag och pensionsinstitut.** Den främsta funktionen är att sprida risker. De huvudsakliga skulderna är försäkringstekniska reserver.
- **Övriga institut** innehåller bland annat värdepappersfonder och finansiella serviceföretag.

Eftersom den finansiella sektorn under lång tid har varit starkt reglerad och övervakad finns ett omfattande dataunderlag som används för både tillsyn och statistik. Statistiken framställs i samarbete mellan Riksbanken, Finansinspektionen och Statistiska centralbyrån, SCB². Statistiken är mycket detaljerad och snabb med hög periodicitet och den bygger i princip på totalundersökningar. Emellertid har nya redovisningsregler hos instituten, ändrad inriktning av tillsynen och justeringar i regelverket för NR inneburit att jämförbarheten över tiden försvårats. En stor förändring inträffade 1996 då dels principerna för värdering av tillgångar och skulder gjordes om, dels en helt ny indelning av tillgångar och skulder infördes i NR och i institutens bokföring.

Det framstår som ganska självklart att den delsektor som är mest intressant att belysa i sammanhanget är de monetära finansinstituten (exklusive riksbanken). Benämningarna MFI och "banksektor" kommer i fortsättningen att användas synonymt.

Banksektorns långsiktiga utveckling

Den pågående finansiella krisen aktualiserar frågor om krisens orsaker och paralleller med tidigare kriser. Frågor i blickpunkten är bland annat den finansiella sektorns storlek och volymutveckling, tillgångspriser, riskexponering (till exempel kapitaltäckning) samt obalanser i sparandet nationellt och globalt. Av särskilt intresse är banksektorns långsiktiga

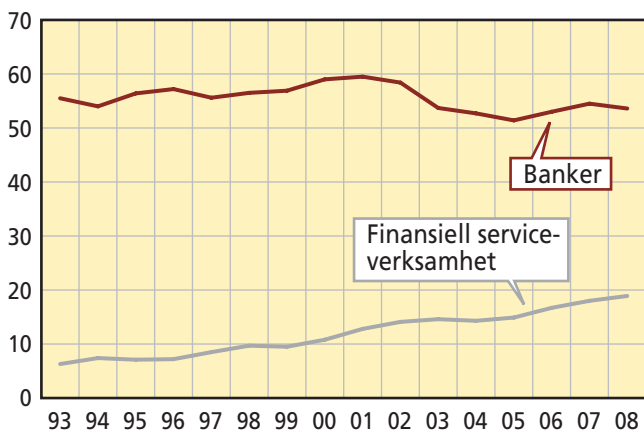
¹ *System of National Accounts resp. European System of Accounts*

² En översikt av den officiella finansmarknadsstatistiken finns på www.scb.se, Ämnesområde Finansmarknad.

utveckling. Denna kan belysas från olika utgångspunkter och med olika mått. För "vanliga" företag är det naturligt att utvecklingen åskådliggörs i termer av omsättning, produktion, antal anställda, rörelseresultat, vinster etc. Banksektorn inklusive de så kallade finansiella serviceföretagen sysselsatte drygt 70 000 anställda i slutet av 2008 och utvecklingen sedan 1993 framgår av diagrammet.

Sysselsatta i banksektorn

Tusental personer

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. 2008

Balansräkningen är fundamentet för verksamheten. Intäkterna är dels den nettoavkastning som tillfaller instituten på innehaven av lån och värdepapper minus den på inlåning och olika former av upplåning (det så kallade räntenettet), dels de provisionsintäkter etc. som indirekt är förknippade med balansräkningen.

Den långsiktiga utvecklingen av banksektorn beskrivs därför bäst genom att studera balansomslutning och några viktiga poster i balansräkningen. Vid halvårsskiftet i år uppgick de samlade skulderna (inklusive eget kapital) till knappt 8 600 miljarder kronor, se diagram. I slutet av 2002 var motsvarande värde drygt 4 500 miljarder. Ökningen av skuldstocken – drygt 90 procent på mindre än sex år – har ägt rum under en period med låg inflation och kraftigt minskat lånebehov i den offentliga sektorn. Å andra sidan har bostadsbyggandet och bostadspriserna ökat.

Utvecklingen påverkas i betydande grad av urholkningen av penningvärdet under perioden. Nedan visas därför de utestående ställningsvärdena vid slutet av året i relation till BNP respektive år. Mätt i förhållande till BNP ökade balansomslutningen från 192 till 279 procent av BNP mellan 2002 och 2008. Det kan också uttryckas som att stocken av finansiella tillgångar eller skulder plus eget kapital är 2 600 miljarder högre nu än år 2002, om banksektorn hade varit oförändrad i relation till den reala ekonomin. Utvecklingen är som bekant inte unik för Sverige. Danmark uppvisar en likartad utveckling. Banksektorns totala skuldsida ökade där med 90 procent till 245 procent av BNP i mitten av 2008¹.

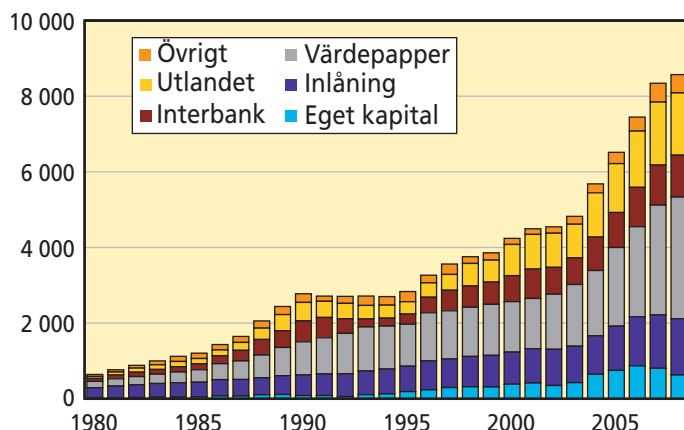
1 Källa: Nordea

2 Se riksbankens stabilitetsrapport november 2008

3 Källa: Federal Reserve Bulletin september 2008. Med reservation för jämförelseproblem USA – EU

Banksektorns skulder 1980–2008

Marknadsvärden i slutet av respektive år. För 2008 avses juni. Miljarder kronor

Källa: Finansräkenskaperna

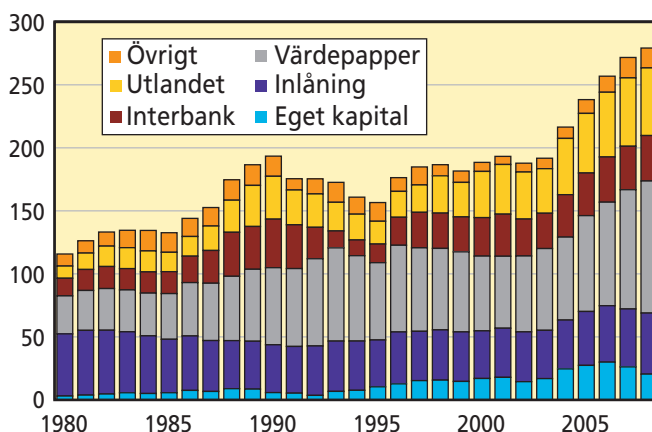
Data t.o.m. juni 2008

Island är ett extremfall – mellan 2002 och 2008 steg balansomslutningen från cirka 100 till drygt 900 procent av BNP². Utvecklingen och nivåerna för dessa "små" länder kan jämföras med situationen i USA. Där uppgick den totala balansomslutningen i banksektorn till cirka 200 procent av BNP i mitten av 2008. Ökningen sedan 2002 var relativt måttliga 28 procentenheter av BNP³.

Det kan vara intressant att jämföra de senaste årens extremt kraftiga tillväxt av den finansiella sektorn i Sverige med utvecklingen under tidigare perioder – särskilt den förra finanskrisen. Även under 1980-talet skedde en markant tillväxt av den finansiella ekonomin i kölvattnet av avregleringar, expanderande låneekonomi och hög inflation. En topp nåddes under 1990 då den totala omslutningen steg till 193 procent av BNP. Därefter minskade den totala balansomslutningen i banksektorn under några år. Mellan 1990 och 1995 var nedgången cirka 30 procentenheter av BNP. Den allmänt positiva ekonomiska utvecklingen under senare delen av 1990-talet och fram till 2003 återspeglas i en stark men ändå balanserad tillväxt av banksektorn både nominellt och relativt den reala ekonomin (BNP). Efter 2004 inleddes den historiskt sett kraftigaste expansionen.

Banksektorns skulder 1980–2008

Marknadsvärden i slutet av respektive år. För 2008 avses juni. Procent av BNP

Källa: Finansräkenskaperna

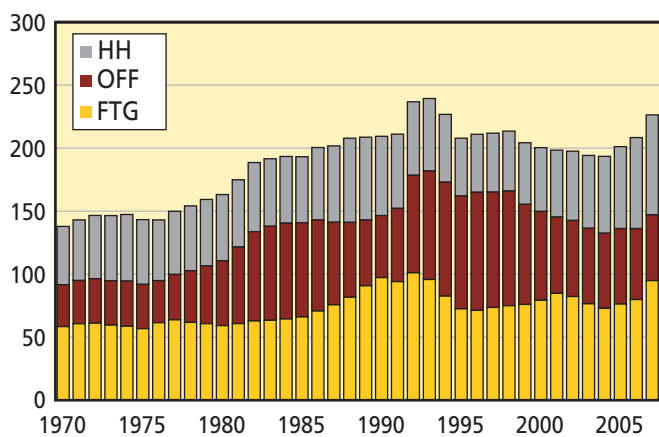
Data t.o.m. juni 2008

Vad ligger då bakom den kraftiga ökningen av banksektorns balansomslutning? I ett vidare perspektiv bör det finnas ett samband mellan lånebehoven i den reala ekonomin och banksektorns totala omslutning. Skuldsättning till följd av finansiering av investeringar – framför allt bostäder – finansiering av offentliga underskott och finansiering av del av hushållens konsumtion bör rimligtvis ge avtryck i banksektorn. I diagrammet nedan redovisas skuldkvoter för såväl hushåll som företag och offentlig sektor i en tidsserie som går tillbaka till 1970. Kvoterna beräknas årligen med utgångspunkt i finansräkenskaperna för de icke-finansiella sektorerna hushållen, offentlig sektor och icke-finansiella företag. Som skuld räknas certifikat, obligationer, leasing och lån (fordringar/skulder inom sektorn är exkluderade).

Skuldkvoter för icke-finansiella sektorer

Procent av BNP

Källa: Finansräkenskaperna

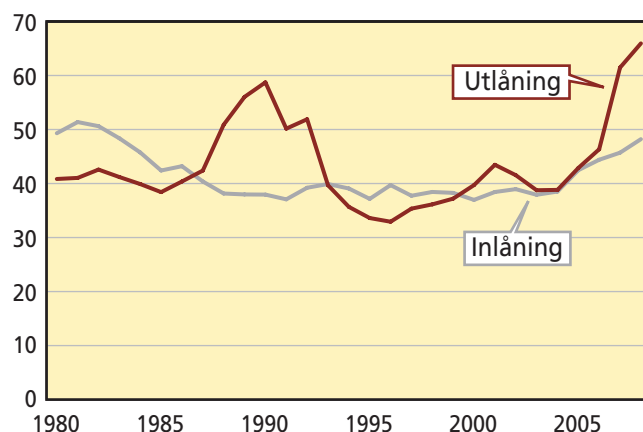
Data t.o.m. 2007

Mellan 1970 och 1993 ökade den totala skuldkvoten för den svenska ekonomins icke-finansiella sektorer med ganska exakt 100 procent av BNP. Ökningen ligger i stort sett i linje med utvecklingen av den finansiella sektorn (balansomslutningen). Även skuldkontraktionen de första åren efter förra finanskrisen förefaller ha utvecklats på ett likartat sätt i skuldkvoten respektive i utvecklingen av banksektorns skuldsida. Sedan utvecklas kurvorna olika. Realsektorernas lånebehov förklarar uppenbarligen inte den trendmässiga ökningen av banksektorn under senare år.

Varför ökar banksektorns balansräkning så mycket, trots att de totala skulderna i den reala ekonomin inte ökar nämnvärt? Svaret – som ges i diagrammen – är internationalisering, finansiering via värdepapper och till någon del ökad interbankverksamhet. Däremot utvecklas den traditionella inlåningen från allmänheten förhållandevis stabilt och utan större kast under perioden. Utlåningen till allmänheten uppvisar ett mer oregelbundet mönster. Intressant är att diskrepansen mellan ut- och inlåning från allmänheten hos bankerna ökar kraftigt i upptakten till båda kriserna.

Bankernas utlåning till och inlåning från allmänheten

Procent av BNP

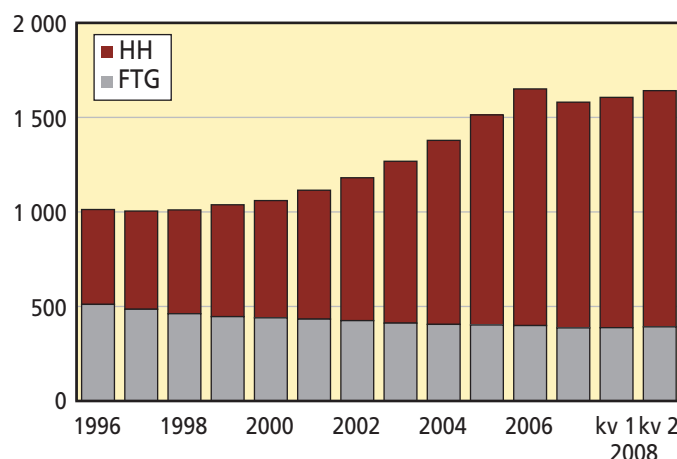
Källa: Finansräkenskaperna

Data t.o.m. juni 2008

MFI-sektorns kraftigt ökande skuldsättning (finansiering) via värdepapper beror i första hand på bostadsfinansieringen. Den totala bostadskreditstocken steg med cirka 35 procent mellan 2002 och 2005. Ökningen faller helt på kreditgivningen till hushåll (småhus och bostadsrätter) medan lån till företag till och med minskar något under perioden.

Bostadskrediter till hushåll och företag

Miljoner kronor

Källa: Finansräkenskaperna

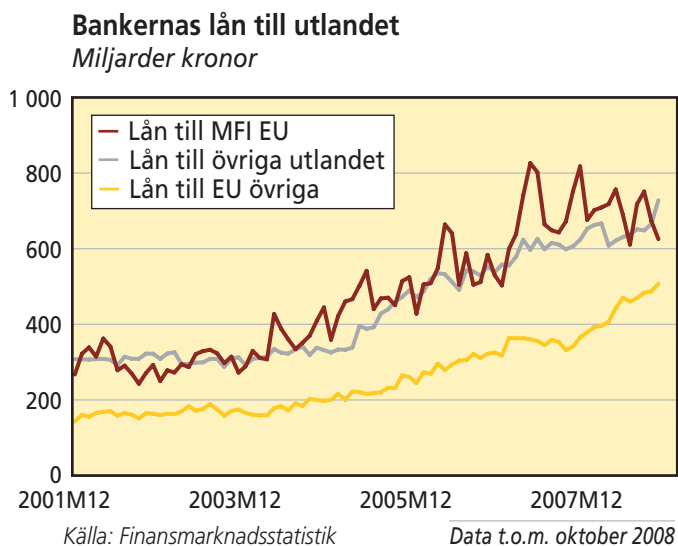
Data t.o.m. andra kvartalet 2008

Även den så kallade värdepapperiseringen kan ha bidragit till banksektorns expansion under vissa perioder. Värdepapperisering är en finansieringsmetod genom vilken ett antal lån (exempelvis bostadslån eller kontokortskrediter) sätts samman och säljs vidare till ett institut som i sin tur finansierar sig genom att ge ut värdepapper på marknaden. Värdepapperiseringen ökar balansomslutningen i den finansiella sektorn utan att de underliggande krediterna till de realekonomiska sektorerna ökar. Värdepapperiseringen bidrar till en ökad komplexitet men det är osäkert vilken effekt den haft på banksektorns kraftiga tillväxt de senaste åren.

Den enskilt viktigaste förklaringsfaktorn till att bankernas balansomslutning expanderat är emellertid internationaliseringen. Fram till mitten av 1980-talet uppgick bankernas skulder till utlandet till cirka 15 procent av BNP. År 1990 hade de stigit till cirka 35 procent. Efter en nedgång i

utlands-engagemangen vid den förra krisen var de återigen uppe i 35 procent år 2000. År 2004 var bankernas utlandsskulder 45 procent och vid senaste årsskiftet nära 55 procent av BNP.

Internationaliseringen har sin grund i en ökad kreditgivning till utländska banker, hushåll och företag både inom och utanför EU. Som framgår av diagrammet över bankernas lån till utlandet har samtliga kategorier ökat starkt de senaste åren.

Kapitalvinster och tillgångspriser – vita fläckar på statistikkartan

Som framgått ovan beskrivs den långsiktiga utvecklingen av finanssektorn bäst med balansräkningsdata. Allmänt gäller att ställningsvärdena i balansräkningen förändras genom finansiella transaktioner. Köp, försäljningar, nya lån och amorteringar resulterar i förändrade nivåer på stockar i balansräkningen. Emellertid finns andra faktorer som kan ha mycket stor betydelse för marknadsvärdena på de utestående stockarna. Det är det som i SNA/ESA benämns *holding gains* – kapitalvinster. Dessa bestäms av prisutvecklingen på tillgångs- och skuldportföljerna. Kapitalvinster – har fått ökad aktualitet i samband med den pågående finanskrisen. Riskexponeringen totalt sett har ökat på grund av växande inslag av marknadsprissatta både tillgångar och skulder. Behovet av information om kapitalvinster har därmed också ökat och dessutom förstärkts genom att redovisningsreglerna för bankerna alltmer gått i riktning mot ökad marknadsprissättning av tillgångar och skulder (IFRS, Basel II)

Kravet på information om kapitalvinster har länge funnits i det internationella regelverket, men har uppfattats som mer eller mindre frivilligt. Flertalet länder – bland dem Sverige – saknar explicit information om kapitalvinster, liksom statistik över tillgångsprisernas utveckling (utom när det gäller fastigheter). Orsaken är att transaktioner, främst de som bygger BNP, varit starkt prioriterade i den makroekonomiska statistiken såväl av användare som av producenter och beställare av statistiken.

Sammanfattande slutsatser

Föreliggande studie över den långsiktiga utvecklingen av bankernas balansräkningar har inte syftat till att förklara krisen, vare sig det gäller bakgrund eller utlösande faktorer. Det kan emellertid konstateras att banksektorn i vid mening haft en exceptionellt stark volymtillväxt de senaste åren. Balansomslutningen har mer eller mindre fördubblats sedan 2002 och uppgick vid halvårsskiftet till nästan 8 600 miljarder kr.

Sett i relation till BNP har balansomslutningen ökat från 190 procent av BNP 2002 till 280 procent av BNP 2008. Motsvarande utveckling kunde iaktas i samband med krisen i början av 1990-talet, om än i något lägre grad. Då steg bankernas balansomslutning från 130 procent av BNP 1985 till 190 procent av BNP. Under krisåren 1991–1993 sjönk andelen tillbaka för att sedan stiga mot slutet av 1990-talet.

Under de senaste åren är det inte svenska låntagares efterfrågan på krediter som främst förklarar den starka kreditexpansionen. Visserligen har finansiering av bostadsköp och fastighetsförvärv spelat en viktig roll men det är i stället utlåning till utlandet som främst ligger bakom. Den fortgående internationaliseringen har ökat bankernas balansräkning avsevärt mer än vad som motiveras av den reala ekonomins lånebehov.

Internationaliseringen av finansmarknaderna har också medverkat till att bankkrisen i USA spritt sig till andra länder och till Sverige. Utvecklingen av marknadsupplåning över gränserna via finansiella innovationer har gjort finansinstitut i olika länder alltmer inbördes beroende av varandra. De svenska bankernas skulder till utlandet har ökat mycket kraftigt under de senaste åren.

Mycket talar för att de senaste årens volymexpansion av banksektorn passerat kulmen och att en period med stagnande eller till och med krympande banksektor (i relation till BNP) är att vänta. Frågan är hur ett sådant scenario kan gestalta sig. Kommer internationaliseringen att avta? Kommer den reala ekonomins lånebehov för bostäder, investeringar och konsumtion att mattas av eller kommer det att bli en renässans för traditionell bankverksamhet med mindre av komplicerade produkter och mer av vanlig in- och utlåning från allmänheten? Finansmarknadsstatistiken den närmaste tiden blir därmed av särskilt intresse.

Inom kort kommer att finnas utförlig statistik om utvecklingen i den finansiella sektorn under året 2008 och månaderna runt årsskiftet. En fördjupningsartikel är planerad att ingå i nästa nummer av Sveriges ekonomi.

Kontaktpersoner: Bo Bergman, 08-506 945 42 och Olle Djerf, 08-35 44 27

Olika nyanser av inflation

Valt mått färgar analysen

Sedan finanskrisen i början av 1990-talet har inflationen i Sverige mätt som prisökningstakten i konsumentled varit måttlig. Med utgångspunkt i konsumentprisindex kan emellertid flera olika mått konstrueras som ger en något varierad bild av prisutvecklingstakten. En analys av det ekonomiska läget kan således färgas av valt inflationsmått.

Bakgrund

I tider av hög ekonomisk aktivitet vaknar diskussionen om inflationen ofta till liv. Exakta mått för att mäta denna saknas emellertid. Därför används oftast ett index för prisutvecklingen i konsumentled som approximation. Mätt på detta sätt har inflationen på senare år varit måttlig, om än något ökande. Styrkan varierar dock beroende på vilket mått som väljs. Denna artikel syftar till att resonera kring några olika möjliga inflationsmått och hur utvecklingen över tiden ser ut för dessa. Först beskrivs emellertid vad som menas med inflation och varför den kan utgöra ett problem för ekonomin.

Inflation per definition

Riksbanken beskriver på sin hemsida inflationen som en ökning av den allmänna prisnivån¹. Fregert och Jonung (2003) definierar den som en genomsnittlig relativ prisökning över en viss tidsperiod. Även Flemming (1978) formulerar inflationen som en förändring av den allmänna prisnivån. Beskrivningen av inflationen skulle också kunna ta sin utgångspunkt i penningmängdens storlek, men resonemangen här begränsas till den allmänna prisökningstakten i ekonomin².

Aktörernas beteende påverkas av prisets nivå och utveckling

I en situation liknande den svenska, när resursutnyttjandet i ekonomin en tid varit högt och det inte längre går att producera lika effektivt på marginalen som med mindre ansträngda resurser, är sannolikheten stor att inflationen tilltar. Denna effekt kan dessutom förstärkas av vad som händer i omvärlden. Vid en fortsatt stor efterfrågan kan priserna därför behöva höjas som kompensation, något som normalt reducerar efterfrågan. På detta sätt kyler ekonomin av sig själv. Vanligtvis kompletteras emellertid marknadens mekanismer med finans- eller penningpolitiska ingripanden mot en oönskad utveckling av den allmänna prisnivån. I Sverige ansvarar Riksbanken för att bedriva en penningpolitik sådan att inflationen kan hållas på en för ekonomin lämplig nivå.

En stabil och låg inflation motverkar en urholkning av valutans värde och en godtycklig fördelning av inkomster och förmögenheter. Den låga och stabila inflationen kan också hålla tillbaka förväntningarna om framtida inflation, vilka i sig annars kan vara inflationsdrivande. Europeiska

centralbanken bedömer att stabila priser minskar risken för att förväxla relativprisförändringar med förändringar av den allmänna prisnivån³. På så sätt kan bättre underbyggda investerings- och konsumtionsbeslut tas. Kostnaden för hög inflation påverkas dessutom av om den är förväntad eller ej, eftersom det är den förväntade inflationen som normalt byggs in i olika avtal. En hög och variabel inflation kan därför enligt Fregert och Jonung försämra resursallokeringen i samhället genom färre långsiktiga avtal och genom att relativprisernas roll som signalsystem urholkas. En vanlig farhåga är vidare att inflationen ska minska reallönerna och därmed sprida sig över hela ekonomin i form av krav på stora löneökningar. Likaså kan brist på arbetskraft fungera inflationsdrivande.

Inflationen kan även ha vissa positiva effekter. Om penningvärdet urholkas blir stora skulder inte längre lika mycket värda och en mindre belastning på individens eller företagets ekonomi. Det är inte bara eventuell inflation utan också deflation (allmän sänkning av prisnivån) som skapar problem i ekonomin, vilket betonas av bland annat Riksbanken. Om de framtida priserna förväntas bli lägre än dagens så kommer både konsumtions- och investeringsviljan i nutid att avta.

Kvantitativa mål för prisstabiliteten

Många centralbanker har särskilda riktlinjer för hur prisstabiliteten ska upprätthållas. Europeiska centralbanken, som liksom de flesta andra använder konsumentprisutvecklingen för att mäta inflationen, har som mål att inflationen kortsiktigt ska hållas under två procent och att den på medellång sikt fortfarande ska ligga under, men nära två procent. Detta mål skiljer sig något från dem i länder som fortfarande har nationellt självständiga centralbanker, som till exempel Sverige och Storbritannien. Sveriges riksbank arbetar sedan mitten av 1990-talet för ett bibehållet fast penningvärde. Målet operationaliseras genom att banken med hjälp av reporäntan försöker styra inflationen till en genomsnittlig nivå om två procent per år enligt valt mått, med en tillåten variation om en procentenhet. Centralbanken i Storbritannien (Bank of England) har ett liknande inflationsmål där viss fluktuation är tillåten⁴.

---

1 Se www.riksbanken.se.

---

2 Enligt Svenska akademins ordbok (SAOB) innebär inflation en stor och otillåten ökning av pappersmyntets mängd eller en uppskrivning av prisnivån medelst ökning av mängden av utelöpande sedlar och andra betalnings- och kreditmedel. I the Concise Oxford English Dictionary beskrivs inflation som en generell prisökning eller en urholkning av penningvärdet.

---

3 Se www.ecb.int.

---

4 Se www.bankofengland.co.uk

Få beskrivningar fördjupar i detalj resonemangen om vad som menas med hög inflation, men av det intervall som Riksbanken medger skulle slutsatsen kunna dras att låg inflation är under en procent och hög är större än tre. Euroområdet intervall kan med samma tolkning betraktas som något snävare.

Inflationen kan approximeras på flera olika sätt

Flera olika variabler, som till exempel konsumentpriserna, utvecklingen av lönekostnaderna eller priserna i producentled kan användas för att studera inflationen. Inflationen approximeras dock vanligtvis med ett prisindex baserat på en korg av varor och tjänster som vägs samman i förhållande till deras relativa betydelse i ekonomin. Ett sådant mått för den slutliga användningen av varor och tjänster kan som Bryan och Pike (1991) påpekar ha vissa fördelar då det ger signaler om välbefindandet i ekonomin. Konsumentprisindex (KPI) är ett väl utvecklat mått av denna typ. Det är dock viktigt att hålla i minnet att ökningstakten för konsumentprisindex inte är synonymt med inflationen, utan bara något den senare kan approximeras med. Konjunkturinstitutet (2008) är till exempel noggrant med att precisera vilken inflation som avses och använder uttrycket KPI-inflation. Detsamma gör Bank of England (2008).

Beskrivning av olika mått för prisutvecklingen

HIKP	EU-harmoniserat KPI som för svenska förhållanden innebär att räntekostnader och vissa övriga kostnader för egna hem tagits bort samt poster för äldreomsorg, sjukhusvård och särskilda finansiella tjänster lagts till
KPI	Vägt prisindex för representativ korg av varor och tjänster inklusive indirekta skatter och subventioner
KPIF KPIFLE	KPI med konstant ränta Specialbearbetning av KPIF där prisutvecklingen för energi och livsmedel exkluderats
KPIX	KPI exklusive räntekostnader för egna hem samt förändringar i nettot av direkta effekter till följd av ändrade indirekta skatter och subventioner
KPItrim KPIIM	KPI där de högsta och lägsta värdena tagits bort (egentligen Trim85) KPI där medianvärdet används istället för ett vägt medelvärde

Källa: Prisstatistiken

Vid Statistiska centralbyrån produceras förutom konsumentprisindex även flera alternativa mått som samtliga på ett eller annat vis utgår från KPI. Flera av måtten tas fram på uppdrag av Riksbanken. De alternativa måtten kalkyleras antingen genom att vissa poster kontinuerligt lyfts bort eller med hjälp av rent statistiska metoder. För att öka den internationella jämförbarheten EU-harmoniserar Sveriges KPI (HIKP) genom en omstuvning av varukorgen.

Vid skatteförändringar eller tillfälliga kraftiga prisförändringar kan enskilda varor eller tjänster lyftas ur varukorgen. Kvar blir då olika varianter av det som brukar kallas underliggande inflation eller kärninflation. Det underliggande måttet KPIX är ett reducerat KPI där bland annat räntekostnader för egna hem och indirekta skatter exkluderats. Effekten av Riksbankens räntehöjningar kan annars neutraliseras genom att räntan hålls konstant, som i KPIF. Eftersom prisutvecklingen på energi och livsmedel fluktuerar kraftigt över tiden konstrueras måttet för den underliggande inflationen i flera länder, däribland Förenta staterna, som ett KPI exklusive dessa varor¹. Så görs emellertid inte regelmässigt för svenska förhållanden, men här har en specialbearbetning gjorts. KPItrim och KPIIM är baserade på rent statistiska metoder. Det förstnämnda exkluderar produktgrupperna med högst respektive lägst prisutveckling (7,5 procent åt vardera hållet) och det andra anger prisförändringen för den produktgrupp som ligger i mitten av fördelningen, medianen.

Konsumentprisindex justerades tidigare för olika säsongsvariationer, men detta görs inte längre eftersom säsongerna för varor som livsmedel och jordbruksprodukter är komplicerade att pricka in över tiden.

Konsumentprisutvecklingen fluktuerar mindre numera

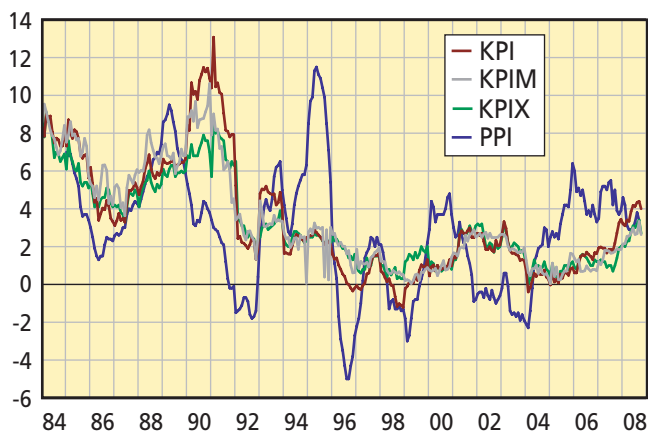
Vid en studie av prisutvecklingen över en längre tidsperiod framgår det tydligt att en ny era inleddes efter finanskrisen i början av 1990-talet. Riksbankens primära roll blev då att upprätthålla prisstabilitet samtidigt som medlemskap i Europeiska unionen och eventuellt valutasamarbete ställde krav på både penning- och finanspolitiken. Sedan dess har i princip samtliga här redovisade mått för inflationen legat inom Riksbankens toleransintervall. Från och med slutet av 2007 har emellertid KPI för första gången sedan 1993 legat på en årstakt högre än tre procent över flera kvartal. Nivån är dock fortfarande modest sett ur ett längre tidsperspektiv. De underliggande måtten håller sig alltså inom eller kring det tillåtna spannets ytterkanter.

De senaste månadernas ökning av konsumentpriserna kan i stor utsträckning förklaras av kraftiga uppgångar i världsmarknadspriset på olja och livsmedel. En betydande del är också genererad av Riksbankens upprepade räntehöjningar i syfte att hålla tillbaka prisökningstakten, men som åtminstone inledningsvis pressar upp priset för att låna pengar till bostäder. Sedan oktober har emellertid prisökningstakten avtagit i spåren av den internationella finansoron och Riksbankens första räntesänkningar på närmare tre år.

¹ Se till exempel Bureau of Labor Statistics, www.bls.gov/cpi/.

Prisökningstakten i Sverige

Procentuell förändring

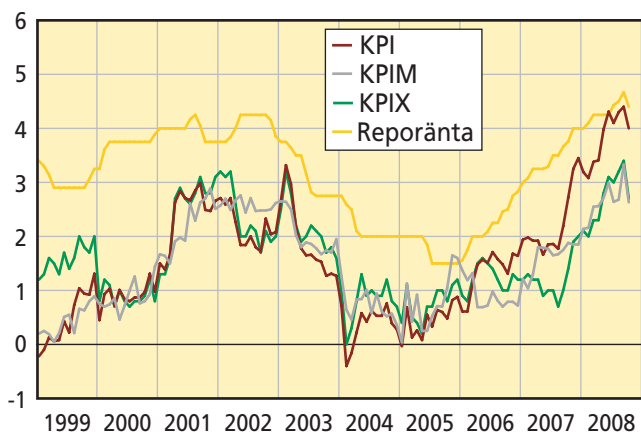
Källa: Prisstatistiken

Data t.o.m. oktober 2008

Även prisutvecklingen i producentled kan säga något om inflationen. Producentprisindex (PPI) fluktuerar betydligt kraftigare över tiden än KPI. Det framgår också tydligt att det finns en skillnad i tid mellan KPI och PPI, där PPI ligger först i tiden. Prisökningstakten i producentled har på senare tid avtagit.

Prisökningstakten och reporäntans utveckling

Procentuell förändring

Källa: Prisstatistiken

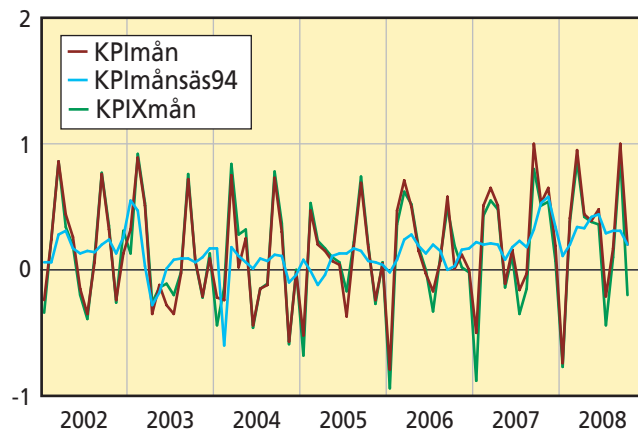
Data t.o.m. oktober 2008

Som en illustration redovisas här Riksbankens genomsnittliga reporänta tillsammans med konsumentprisutvecklingen. Priset för hushållens upplåning förväntas följa reporäntan utan tidsförskjutning. När serierna läggs bredvid varandra framgår det tydligt att reporäntans relation till prisutvecklingen varierat över tiden.

Under början av 2000-talet, då prisutvecklingen senast snuddade vid dagens nivåer, var schemat för ändringar av reporäntan både mindre intensivt och mer varierande. Vid denna tidpunkt var dock utgångsläget en något högre räntenivå samtidigt som resurserna i ekonomin var betydligt mindre ansträngda. Det ter sig således som om Riksbanken varierar sina strategier över tiden och att måtten för prisutvecklingen har olika roller att fylla beroende på hur hög den ekonomiska aktiviteten för tillfället är.

Månatlig prisökning rensad för säsongsvariation

Procentuell förändring

Källa: Prisstatistiken

Data t.o.m. oktober 2008

I syfte att få en klarare bild av kraften i prisutvecklingen har den månatliga utvecklingen av KPI säsongsrensats. Rensningen har utförts i TramoSeats, det för ändamålet internationellt utvecklade program som Statistiska centralbyrån använder. Den utveckling som redovisas här baseras på en rensning av data från och med 1994 och visar en serie med mindre fluktuationer och stundtals motsatt riktning än ordinarie KPI. Detta märks bland annat tydligt för de senaste månadernas säsongsrensade utveckling som avtagit tidigare. Över den studerade tidsperioden är dock trenden fortfarande svagt uppåtgående, precis som för KPI. Valet av tidsperiod för rensning kan i viss utsträckning påverka resultaten. Om serierna är korta tenderar den senaste observationen att få stor tyngd. Det är även viktigt att beakta att rensningen i det här fallet kan brista i träffsäkerhet eftersom vissa varor har säsonger som glider över tiden.

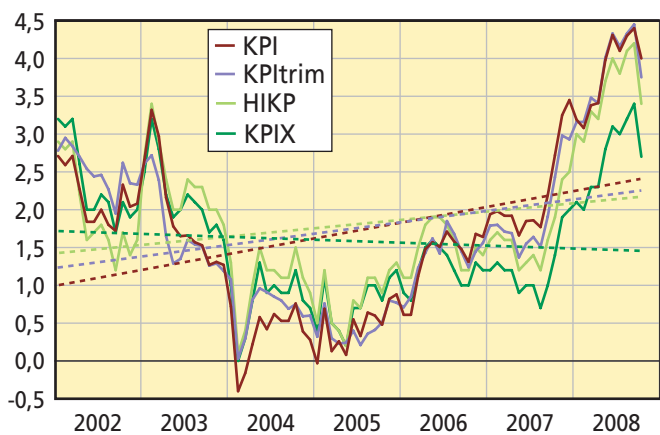
De underliggande måtten visar en avtagande prisutveckling

När den underliggande inflationen beräknas som ett reducerat KPI bibehålls utvecklingsmönstret i stort, om än med viss nivåskillnad. Med energi och livsmedel exkluderade från KPI framträder emellertid en serie som liksom KPIIM skuggar KPI mindre väl. Prisökningstakten för denna avtog redan under första halvåret i år och har sedan 2002 aldrig varit över, men flera gånger under Riksbankens toleransintervall. På senare tid har KPI trim och KPI legat nära varandra precis som i viss mån KPIX och KPIIM. Intressant att notera är utvecklingen för det EU-harmoniserade indexet som i början av 2000-talet följde de underliggande måtten ganska väl men som på senare tid har legat närmre KPI.

Prisutvecklingstakten som trend A

Procentuell förändring

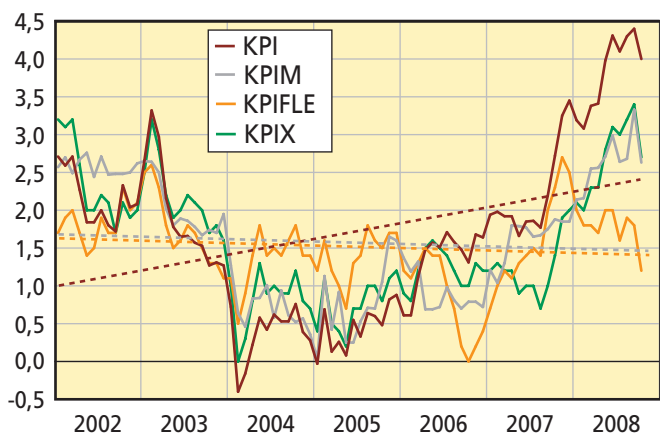
Källa: Prisstatistiken

Data t.o.m. oktober 2008

Inte bara skillnaden i takt mellan olika mått kan vara av intresse utan även riktningskoefficienten, det vill säga åt vilket håll utvecklingen går. Därför har en enkel linjär anpassning av serierna gjorts, först för hela den studerade perioden med början 1984 (ej redovisad här) och sedan för det kortare intervallet från och med 2002. För den längre perioden får samtliga serier en i det närmaste identisk lätt nedåtgående lutning, något som naturligtvis styrs av de inledande höga utvecklingstalen i en tid då inflationsbekämpningen stod betydligt längre ned på den politiska agendan än vad den gör idag. För den kortare tidsperioden kan de olika måtternas något varierande trender urskiljas. De underliggande måtten och KPIM visar till skillnad från övriga en nedåtgående trend. Detta skulle kunna tolkas som att prisutvecklingen rensad för tillfälliga effekter är avtagande.

Prisutvecklingstakten som trend B

Procentuell förändring

Källa: Prisstatistiken

Data t.o.m. oktober 2008

Större gap mellan olika prismått på senare tid

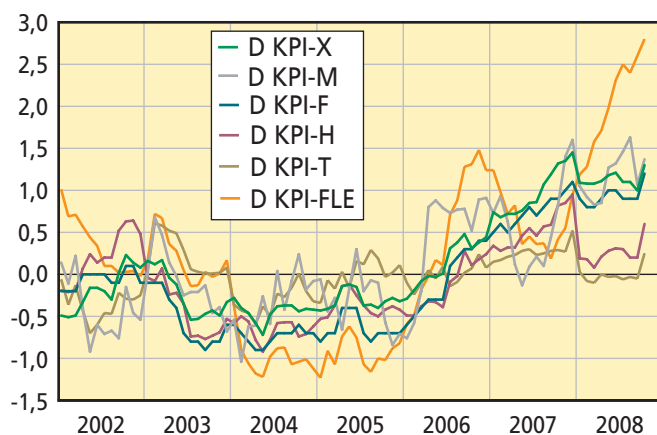
Ett ytterligare sätt att illustrera skillnaden mellan de olika prismåtternas ökningstakt är att redovisa dem som differenser till KPI. I takt med att konsumentpriserna stiger har skillnaden mellan KPI och de underliggande måtten tilltagit. Under början av 2000-talet var variationen kring KPI till skillnad mot årtiondet innan liten. Under åren 2004 och 2005, när prisutvecklingen var mycket låg och nästan närmade sig

deflation, var variationen kring KPI ytterst begränsad.

På senare tid har KPItrim i det närmaste sammanfallit med KPI. Medianmättet har en något mer avvikande bana än övriga. De underliggande måtten följer varandra väl och uppvisar små fluktuationer bortsett från KPIF exklusive el och livsmedel, där en stor del av den importerade inflationen exkluderats. Om en trendlinje skulle anpassas till differensen mellan ökningstakten i KPI och de alternativa måtten från och med 2002 framgår tydligt att trenden är uppåtgående för gapet till de underliggande måtten. Noterbart är också att skillnaden är positiv när avståndet till KPI är som störst, det vill säga när de underliggande måtten visar en mer dämpad prisökningstakt. När däremot de underliggande måtten visar högst tillväxttal är differensen betydligt mindre. Trots att samtliga mått här är kopplade till KPI kan valet av prismått således ändå få effekt på hur den ekonomiska utvecklingen tolkas eller prognostiseras.

Differens mellan utvecklingen av KPI och alternativa mått

Procentenheter

Källa: Prisstatistiken

Data t.o.m. oktober 2008

Anmärkning: Med H avses här HIKP och med T trim

Med tidigare resonemang i minnet framgår det att när de underliggande måtten under början av 2000-talet närmade sig ytterkanterna av Riksbankens toleransintervall för inflationen justerades reporäntan uppåt i ytterst begränsad omfattning jämfört med på senare tid. Skillnaden är att vid det tidigare tillfället gav de underliggande måtten den högsta prisökningstakten medan de i dagsläget ligger betydligt lägre än ordinarie KPI.

Slutkommentar

Genomgången här visar att inflationen approximerad med den allmänna prisutvecklingstakten i konsumentled sedan mitten av 1990-talet varit återhållen. De olika tillgängliga måtten följer med undantag för KPIM och KPIF exklusive energi och livsmedel varandra väl i stort men med viss nivåskillnad. Trots denna ganska ensidiga bild framgår det mindre tydligt vilken nyans av KPI, om någon, som bäst speglar inflationen och är mest lämplig som underlag i analyser av och prognoser för den ekonomiska utvecklingen. I sammanhanget är det också viktigt att komma ihåg att KPI är ett så kallat *levnadsomkostnadsindex* och därför kan ha

vissa begränsningar om det används i andra syften, som till exempel att approximera inflationen med. Kanske är det så att en helt ny indikator skulle behöva konstrueras, eller att olika mått lämpar sig bättre än andra under vissa perioder.

Rich och Steindels (2007) betonar det riskfyllda i att förlita sig på endast ett index för inflationen eftersom de underliggande måtten saknar tillräcklig tillförlitlighet över tid samtidigt som KPI enligt Steindel (1997) tenderar att ge överskattningar. Ett problem med de underliggande måtten är att veta exakt vad som ska tas bort och om detta verkligen kan hanteras som en konstant över tiden. När flera varor eller tjänster lyfts ur varukorgen riskerar den att förlora i representativitet.

Bryan och Rike lyfter fram medianmättet som en bättre indikator än KPI för inflationen, eftersom det minimerar påverkan av relativprisförändringar. Medianmättet är dessutom det enda alternativa måttet där innehållet i varukorgen inte manipuleras. Detta tillsammans med den tydligt egna utvecklingsbanan gör måttet särskilt intressant för framtida studier av hur inflationen kan approximeras.

Referenser

Bank of England, www.bankofengland.co.uk

Bank of England (2008), *Inflation Report*, February, London

Bryan, Michael F. och Pike, Christopher J. (1991), *Median Price Changes: An alternative Approach to Measuring Current Monetary Inflation*, Federal Reserve Bank of Cleveland Economic Commentary, december

Flemming, John (1978), *Inflation*, Oxford University Press, Oxford

Fregert, Klas och Jonung, Lars (2003), *Makroekonomi, Teori, Politik & institutioner*, Studentlitteratur, Lund

Konjunkturinstitutet (2008), *Konjunkturläget augusti 2008*, Stockholm

Rich, Robert och Steindel, Charles (2007), *A Comparison of Measures of Core Inflation*, the Federal Reserve Bank of New York Policy Review, december

Riksbanken, www.riksbanken.se

Riksbanken (2008), *Penningpolitisk rapport 2008:2*, Stockholm

Steindel, Charles (1997), *Are There Good Alternatives to the CPI?*, Federal Reserve Bank of New York, Current Issues in Economics and Finance, volym 3, nummer 6

Svenska akademiens ordbok, www.saob.se

Kontaktperson: Eva Hagsten, 08-506 942 27

Ny statistik om skattekvoten

Skattekvoten sjunker i Sverige

Ett lands skattekvot¹ mäts genom att den totala skatteinkomsten sätts i relation till landets BNP. Sverige har en av EU:s högsta skattekvoter. Även om den har minskat sedan år 2005 så ligger Sverige ändå i topp bland EU:s medlemsländer tillsammans med Danmark. År 2007 var Sveriges skattekvot 48,3 procent. Olika metoder och definitioner kan användas för att mäta ett lands skattetryck, och här presenteras de definitioner som gäller inom EU. Internationella jämförelser bör göras med försiktighet eftersom olika länders skatte- och transfereringssystem skiljer sig betydligt åt.

I den ekonomiska debatten används ofta uppgifter om såväl olika slag av skatte- eller avgiftsbelopp i relation till BNP som den totala summan av skatter och avgifter ställd i relation till BNP. Det är den senare som brukar kallas för

skattekvoten. Förändringar i skattekvoten mellan åren kan således både bero på förändringar i skatte- och avgiftsuttagen och på förändringar i storleken på BNP.

¹ Sveriges totala skatteinkomster och skattekvot enligt nationalräkenskaperna publiceras numera löpande på SCB:s webbplats [www.scb.se/statistik/NR/NR0103/2008K03A/Skattekvot_publ20081128\(2\).xls](http://www.scb.se/statistik/NR/NR0103/2008K03A/Skattekvot_publ20081128(2).xls)

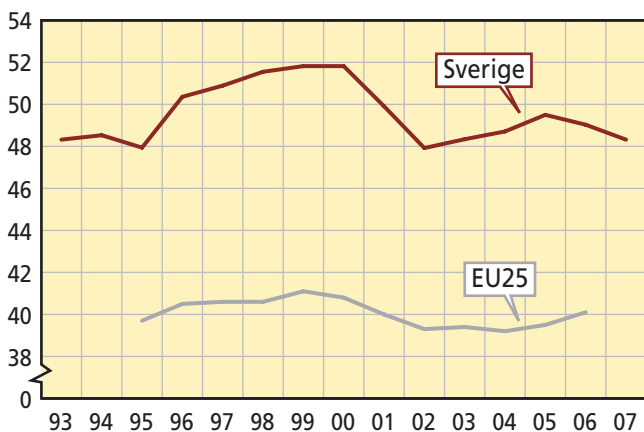
Skattekvot i procent av BNP Löpande priser, miljarder kronor

	1993	2000	2005	2007*
Skatter på produktion och import, Sverige	260,7	360,3	452,3	515,6
Skatter på produktion och import till EU ¹	..	11,7	8,2	6,3
Löpande inkomst- och förmögenhetsskatter etc.	301,0	493,4	543,3	584,1
Sociala avgifter ²	205,0	311,2	367,9	393,3
Tillräknade sociala avgifter ³	7,6	13,5	18,9	20,1
Sociala avgifter exkl. tillräknade sociala avgifter	197,4	297,7	349,0	373,1
Kapitalskatter	1,1	2,8	1,1	0,0
Totala skatter exkl. tillräknade sociala avgifter	760,3	1 165,9	1 353,9	1 479,2
BNP till marknadspris	1 573,4	2 250,0	2 735,2	3 061,4
Skattekvot i procent av BNP	48,3	51,8	49,5	48,3

Källa: Nationalräkenskaperna

Skattekvoten i Sverige var 48,3 procent år 2007, vilket är en minskning jämfört med år 2006, då den var 49,0. Efter att ha stigit varje år sedan 1993, med undantag för 1995, så var den som högst år 1999–2000 och uppgick då till 51,8 procent. Sedan föll kvoten kraftigt 2001 och 2002 med cirka 2 procentenheter per år, för att sedan öka något igen fram till 2005. En viktig förklaring till skattekvotens variation under det senaste decenniet är reavinstskatten. Däremot räknas inte uppskov med att betala in reavinstskatt in i skattekvoten. Det är endast den faktiska skattebetalningen till följd av att reavinst-/förluster uppstått som påverkar kvoten. Sveriges skattekvot är nu nere på samma nivåer som i mitten på 1990-talet men den är dock fortfarande hög sett i ett historiskt perspektiv. Exempelvis var den i början av 1970-talet cirka 40 procent, och ännu lägre om man tittar längre tillbaka⁴.

Sveriges skattekvot Procent av BNP

Källa: Nationalräkenskaperna och Eurostat

Data t.o.m. 2007

Olika definitioner av skattekvoten

Vad som skall inkluderas i den totala summan av skatter och avgifter kan se lite olika ut mellan olika länder, men det finns en standard inom EU.

Skatter kan delas upp i olika typer och det finns tre huvudkategorier: (1) *indirekta skatter* som är kopplade till pro-

duktionen och importen (exempelvis mervärdesskatt), (2) *direkta skatter* som utgörs av inkomst-, förmögenhets- och kapitalskatter och (3) *sociala avgifter*. I ESA95 klassificeras dessa enligt följande transaktioner: skatter på produktion och import (D2), löpande inkomst- och förmögenhetsskatter (D5) och kapitalskatter (D91) och sociala avgifter (D61).

I EU används fyra olika indikatorer, som går från en smalare till en bredare definition för att presentera skatteinkomsterna. De definieras på följande vis (ESA95-koder inom parentes)⁵:

Skatter på produktion och import (D2)

+ Löpande inkomst- och förmögenhetsskatter (D5)

+ Kapitalskatter (D91)

+ Obligatoriska faktiska sociala avgifter som betalas till socialförsäkringssektorn (D61111 + D61121 + D61131 som betalas till socialförsäkringssektorn)

= **Indikator 1**

+ Obligatoriska faktiska sociala avgifter som betalas till offentliga sektorn (D61111 + D61121 + D61131 som betalas till offentliga sektorn)

= **Indikator 2**

+ Tillräknade sociala avgifter som betalas till offentliga sektorn (D612)

= **Indikator 3**

+ Frivilliga faktiska sociala avgifter som betalas till offentliga sektorn (D61112 + D61122 + D61132)

= **Indikator 4** (Totala skatter och sociala avgifter som betalas till offentliga sektorn)

Det som skiljer indikator 2 från indikator 4 är, förutom frivilliga sociala avgifter som inte finns i Sverige, de så kallade tillräknade sociala avgifterna. I praktiken är tillräknade sociala avgifter relaterade till offentliga arbetsgivare som inte betalar en faktisk social avgift, men ändå garanterar sina anställda en viss pension vid pensioneringen. De tillräknade sociala avgifterna bokförs i nationalräkenskaperna som premiebetalningar när de betalas ut så att balans mellan premier och utbetalningar erhålls. Det är således inte fråga om en faktisk betalning utan ett bokföringsmässigt sätt att redovisa inkomster och utgifter.

1 Dessa skatter utgörs av tullavgifter, jordbrukstill & sockeravgift samt momsavgift som betalas till EU som en del av EU-medlemsavgiften.

2 Sociala avgifter till Premiepensionsmyndigheten (PPM) ingår inte i denna transaktionspost.

3 Tillräknade sociala avgifter (D612) motsvarar sociala förmåner (minus eventuella egenavgifter från anställda) som betalas direkt av arbetsgivare (det vill säga inte förbundna med arbetsgivarnas faktiska avgifter) till de anställda eller tidigare anställda och andra berättigade personer. (ENS §4.98)

4 Se Sveriges ekonomi – statistiskt perspektiv 2007:2 på www.scb.se

5 Taxation trends in the European Union, 2008 edition, Eurostat

Svårt att jämföra skattekvoter mellan länder

Eurostat använder sig av både indikator 2 och indikator 4 för att beräkna skattekvoten¹. Här används indikator 2. Det har dock visat sig vid jämförelser mellan indikatorerna att trenden i skatteinkomster är ganska lika. Det handlar istället om en nivåskillnad, där indikator 4 är ungefär en procentenhet av BNP högre än indikator 2. I Sveriges fall rör det sig om en nivåskillnad på 0,5–0,7 procentenheter mellan de två indikatorerna.

Skattekvoten används ofta vid jämförelser av hushållens ekonomiska situation i olika länder. Sverige hamnar ofta högt i dessa jämförelser. För EU totalt (EU27) så är skattekvoten 40,1 procent år 2006, alltså betydligt lägre än Sveriges. Jämförelserna haltar dock betänkligt, även om man använder sig av samma definition, på grund av att skattesystemen ser olika ut mellan länderna. I Sverige är till exempel inkomster som pensioner, sjukersättning och arbetslöshetsersättning skattepliktiga, medan de i många andra länder inte är det. Detta gör att skattekvoten blir högre än för länder som har ett system med nettotransfereringar. I vissa länder används också skatteavdrag som instrument i socialpolitiken istället för att betala ut subventioner eller

olika typer av bidrag. Likaså finansieras en relativt större del av tjänster som sjukvård och utbildning med skatter i Sverige, medan de i andra länder finansieras via försäkringar eller med direkt avgifter för dem som använder tjänsten. Detta gör att Sverige och andra länder med liknande system får en högre skattekvot. En annan svårighet är om man ska inkludera de sociala avgifter som betalas till Premiepensionsmyndigheten (PPM). Tidigare ingick PPM i den offentliga sektorn, men efter beslut inom EU så klassificeras PPM istället till finansiella företagssektorn. Avgifterna är förvisso lagstadgade på samma sätt som andra sociala avgifter, men räknas inte in i skattekvoten då pengarna inte betalas till den offentliga sektorn.

Kontaktperson: Dan Lundberg, 019-17 65 05

---

¹ Se t.ex. *Statistics in Focus – Tax revenue in EU 47/2008*, Eurostat och *Taxation trends in the European Union, 2008 edition*, Eurostat

Summary

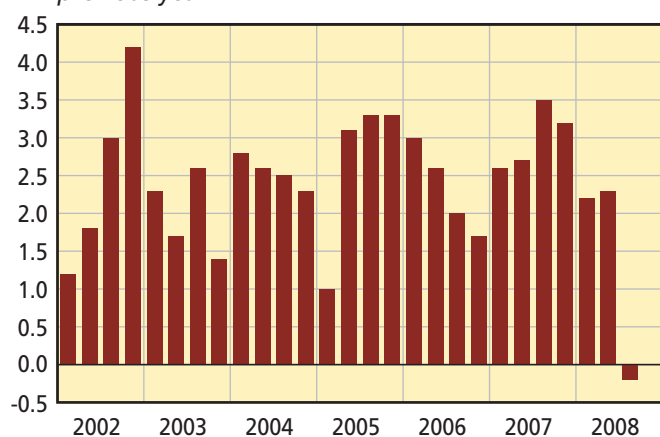
Weak household consumption resulted in high savings rate

The global financial crisis and the gradually weaker development of the world economy are affecting the Swedish economy in a more evident way. As in the two previous quarters GDP was unchanged between the second and the third quarter. Household consumption developed weakly and this, in combination with the continued favourable development of household disposable income resulted in a high savings rate.

Household consumption decreased slightly compared to the third quarter of 2007. A downturn in household consumption has been recorded only once before during the last fifteen years and that was during the fourth quarter of 2001. The decrease in household consumption occurred in spite of comparatively good development of household disposable income, which rose by about four percent. This resulted in a savings ratio of about six percent, which is considerably higher than for the corresponding quarter in the preceding years. The weak consumption growth seems to be largely a psychological effect caused by falling stock markets and other negative signals from the surrounding world. This is confirmed by the consumer confidence indicator, published by National Institute of Economic Research that has fallen sharply during 2008.

Household consumption

Percentage change from corresponding quarter previous year

Source: National accounts

Data up to and including third quarter 2008

Gross fixed capital formation grew more slowly than the previous quarter, but can still be seen as a bright spot in the darkening economic situation. Investments in machinery and equipment grew at a comparatively fast rate but investments in transport equipment grew considerably faster. A very obvious feature of the current situation is that the enterprises lease their machinery and transport equipment to a gradually larger extent. A sharp downward trend is visible

for investments in housing, which have been decreasing for two consecutive quarters. The investment ratio, adjusted for investments in housing, was the highest since 1990. Inventories increased during the third quarter, as a consequence of the flagging economy. The increase was, however, smaller than for the third quarter 2007. This led to a negative contribution from inventories to GDP growth.

Development of exports of goods and services was more unfavourable than it has been for more than five years. This was especially visible for exports of services which decreased by more than one percent compared to the third quarter last year. In addition, imports increased at a slow rate partly as a result of the weak household consumption, and thus the contribution from net exports to GDP growth was positive. Imports are also largely affected by the slow growth of exports since the import content in many export commodities is high. It should be noted that this is the first time since the fourth quarter 2006 that the contribution to GDP growth from net exports, calculated in the traditional way with no adjustments for import contents in different items on the GDP expenditure side, was positive. Exports of telecommunication equipment developed strongly, while exports of transport equipment declined. The significant contributions from merchanting to service exports growth, which have been substantial for some years, have gradually diminished during 2008.

Production was almost unchanged during the third quarter compared to the third quarter of the previous year, for both goods and service producing industries. Among the goods producing industries, the manufacture of electrical and optical equipment still had a strong export market and developed more favourably than other industries. Education, health and social work grew faster than most other service industries. This was an effect of growing purchases of services provided to households by county councils and municipalities.

Employment, measured as change from the corresponding quarter of the previous year, continued to rise. However, the growth rate that reached its peak early in 2007 was lower than the preceding quarter. Employment of persons with temporary jobs has been declining for all three quarters of 2008. The number of hours worked decreased from the second to the third quarter, seasonally adjusted. This was the first decrease since the fourth quarter of 2004. The decline was most visible for the goods producing industries and can be seen as a break in the trend.

Ansvarig utgivare:

Monica Nelson Edberg

Frågor om innehållet i denna publikation kan ställas till:

Leif Munters, redaktör	08-506 945 09
Caroline Ahlstrand	08-506 943 33
Bo Bergman	08-506 945 42
Martin Daniels	08-506 942 64
Olle Djerf	08-35 44 27
Hans-Olof Hagén	08-506 944 66
Eva Hagsten	08-506 942 27
Bo Sandén	08-506 946 94

Medskribenter:

Torkel Brinkenfeldt, nationalräkenskaper

Dan Lundberg, offentlig ekonomi

Raitis Sedlenieks, arbetsmarknad

Grafisk form och webbpublicering:

Monica Andersson	08-506 943 62
Arne Orrgård	08-506 950 73

Förfrågningar kan även göras via e-post med adress: fornamn.efternamn@scb.se.

Sveriges ekonomi – Statistiskt perspektiv

ISSN 1653-3828

URN:NBN:SE:SCB-2008-A28T10804_pdf (pdf)